

СЛОВО

Без мови немає нації!

Протівими

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

43 (680), 25–31 жовтня 2012

28 жовтня Ти маєш нагоду
Гідну долю обрати Вітчизні своїй,
І родині своїй, і своєму народову,
Ради них у цей день помилитись не смій!

Анатолій КИЧИНСЬКИЙ,
лауреат Національної премії імені Т. Шевченка

Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет:

“Співаємо, що “Душу й тіло ми положим за нашу свободу...” Для чого ж лицеміримо, що “Душу й тіло ми положим...”? Не впадаймо у непростенний гріх... Ми мусимо мобілізувати весь народ на захист української мови й Української держави.

Не з’їдайте один одного! Бо це тактика боротьби ворогів: посварити українця з українцем, а потім панувати над усіма. Тому об’єднаймося, не критикуймо один одного. Відкиньте це, бо то диявольський шлях із метою знищити нас. Перед нами нині найголовніше — захистити україн-

ську, щоб вона була справді державною мовою в Україні.

Грядуть вибори, яких усі бояться. Ми повинні голосувати тільки за ті партії і за тих кандидатів у народні депутати в мажоритарних округах, які захищають українську мову. А якщо мовчать, не мають у своїй програмі зобов’язання про захист української мови, то не треба за таких голосувати. Бо вони не державники, вони не захищатимуть інтереси Української держави. Якщо вони не захищають мову корінного народу, то як же захищатимуть Українську державу, економіку, культуру, і взагалі наші інтереси? Тому таких депутатів нам не треба в парламент.

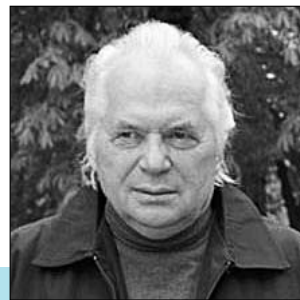
Всеукраїнський форум
“На захист української мови і державності”,
25 вересня 2012 р., м. Київ

ЗВОРОТНА АДРЕСА — НАРОД

2–3

ДУМКИ, НАВІЯНІ ЗЗОВНІ

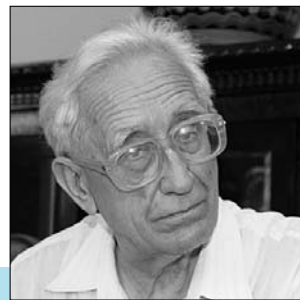
5–6

НАШ ГІСТЬ БОГДАН СТЕЛЬМАХ

8

ВЧИШ МОВУ — ДБАЄШ ПРО ІНТЕЛЕКТ

11–12

ОСЬ ДЕ, ЛЮДИ, НАША СЛАВА!

14

“Я це пишу і думаю про наш довірливий люд, думаю, що нас, українців, історія нічого не вчить”.

● ВИБОРИ: ЩОДЕННИК СПОСТЕРЕЖЕНЬ

І знову час вибору...

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Інколи корисно подивитися архівні фото. Цей знімок зроблено 22 липня 2007 року, на мітингу перед Українським домом. Тут уся перша п'ятірка нового виборчого Блоку “Наша Україна—Народна Самооборона”, який ішов на щойно оголошені перші в нашій історії дострокові парламентські вибори 30 вересня 2007 року.

Після Помаранчевої революції, перемоги Віктора Ющенка на президентських виборах недовго протрималася коаліція політичних сил Майдану — блоків “Наша Україна” і БЮТ. Уже у вересні 2005 року протистояння вихлюпнулося назавні, і Ющенко відправив у відставку і прем'єра Юлію Тимошенко, і “любих друзів” зі свого найближчого оточення. Отак починалася кампанія перших після Помаранчевої революції парламентських виборів, призначених на весну 2006 року. Виборів, надзвичайно важливих для нової влади.

На жаль, у результаті піврічних чвар, накладених на виборчу кампанію, сили Майдану програли вибори, не набрали більшості у парламенті. Реванш регіоналів, здається, розгромлених Помаранчевою революцією, ставав реальністю.

Далі нова політична криза, Указ Президента Ющенка про розпуск парламенту. Для цього депутатам фракції Блоку Юлії Тимошенко і частині фракції “Нашої України” довелося скласти повноваження депутатів. У результаті в Раді стало менше ніж 300 депутатів і вона втратила свої повноваження.

Отож дострокові вибори. І похід на них політичних сил Майдану знову двома блоками: БЮТ і “НУ—НС”. Попередній Блок “Наша Україна” був розширеною у Блок “НУ—НС”. На той момент Юрій Луценко здобув такий рейтинг у виборців, що саме його було обрано на об'єднаному з'їзді 9-ти партій блоку першим номером виборчого списку “НУ—НС”. Іншим важливим рішенням з'їзду, чіткою обіцянкою виборцям, було зобов'язання всіх 9-ти партій після виборів об'єднатися в одну потужну партію. І мільйони виборців голосували саме під це зобов'язання, бо їм давно набридло чвари демокра-

тичних сил. Але ці дев'ять партій, потрапивши до парламенту, так і не виконали своєї обіцянки, не об'єдналися.

Вибори відбулися. Сили Майдану, блоки БЮТ і “НУ—НС” здобули мінімальну перемогу — набрали 228 мандатів, більшість у “плюс 3” (156 мандатів у БЮТ, 72 у “НУ—НС”). У грудні 2007 року парламент удруге призначає Юлію Тимошенко прем'єр-міністром, цього разу “за” було всього 226, мінімум із мінімумів. Далі знову понад 2 роки чвар між силами Майдану. Результат — перемога на президентських виборах Януковича і тотальне повернення регіоналів у владу.

Отож із того пам'ятного 2007-го минуло 5 років. Що маємо? Унікальну ситуацію: обидва переможці останніх виборів, на яких було обрано чинний парламент, ув'язнені. А саме Юлія Тимошенко і Юрій Луценко йшли на вибори у своїх блоках під № 1. З поверненням регіоналів, ще навесні 2010-го, парламент грубо “переформатували” у нову коаліцію, чим було спотворено волевиявлення виборців, здійснене 2007 року, тобто волю народу, згідно з Конституцією України — *єдиного джерела влади*.

Повернімося до цього архівного фото. Сьогодні Юрій Луценко, В'ячеслав Кириленко, Арсеній Яценюк, Анатолій Гриценко, Микола Катеринчук — лідери опозиції на виборах. Конкретніше — однієї з чотирьох колон, якими опозиційні сили йдуть на вибори — Об'єднаній опозиції, що балотується за списком партії “Батьківщина”. Це колишні соратники Ющенка, тільки жоден не пішов у очолюваній экс-президентом список “Нашої України”, що теж іде на вибори. Ці 5 політиків нині очолюють власні партії. Яценюк очолив виборчий список ВО “Батьківщина”. Власне, з'їзд цієї партії затвердив першим номером списку Юлію Тимошенко, а 5-м — Юрія Луценка. Але оскільки обох політв'язнів ЦВК зняла з виборів, на чолі списку йдуть Яценюк, Гриценко, Турчинов, Кириленко.

...Хоч би як хто ставився до цих лідерів опозиції, але, безумовно, вони серйозні політики, демократи, державники, представники нової політичної генерації. Позаду у кожного важливі державні посади, бурхливі “часи перемін”, сподівань і розчарувань, помилок і пошуків. *Час робити висновки з тих помилок, збирати розкидане каміння. Нині новий час вибору, і не лише для політиків, а й для виборців, громадян, українців.*

Дмитро САБАШЕНКО,
інвалід другої групи, м. Павлоград
Дніпропетровської обл.

У мене немає енциклопедії, тому точно не скажу, як називається та в'юнка рибка, що присмоктуються до хижих акул, і з цього живе. Може, то і є ті “кровососи”. Вони мені нагадують нинішню КПУ на чолі з Петром Симоненком. Це вони у такому дружному тандемі йдуть чиливуть разом із Партією регіонів. Це вони харчуються з одного корита із цими хижакками, які щороку відправляють на ті невідомі мені Багами, Віргінські острови, Сейшели, Кіпр мільярди доларів, накрадених в українських трудящих. Це вони підтримали закон про регіональну мову (читай, панівну мову в Україні — російську). Це вони підтримали берівський закон у ХХІ сторіччі — про наклеп, ще з десятих таких антидержавних, антинародних законів, які подавали на стіл голові Верховної Ради В. Литвини, що у хижаків на гачку.

Я майже не виїжджаю, але цього разу поїхав до Києва. І що я побачив по шляхах. Поруч із білбордами — “голосуй за акул від злодійського бізнесу”, білборди компартії — “Вернем страну народу”. Яку “страну” і якому народу? Безпаспортному, яким я був у 18 років, безпаспортними були мої мама й тато.

Повернемо “страну рабов, страну господ”, якою є, за визначенням поета, Росія? Так ми уже її повернули за комуністів і Януковича. Чи, може, повернути “страну”, яка називається “тюрмою народів”, “імперією зла”? Повернутися в “страну” ГУЛАГів, донощиків, допитів і постійних підозр, “страну” приниження людської гідності? То ми уже там були. Рабства та безправ'я? То ми нині в ній живемо. І чому всі ці білборди у комуністів уже регіональною мовою? Невже комуністи знову створюють “єдиную общность” — російський народ? Чи, може, “страну благоденствія”, зниження цін і підвищення пенсій і зарплат трудящим, а не акулам бізнесу? Чому ж комуністи за це не голосували, коли п'ять років супроводжували цих хижаків в одному парламенті й голосували проти своєї (?) “страли” і свого (а чи свого?) народу, під руку диригента Чететова?

Ви продавалися, щоб мати гроші на мільйонні білборди, на підкуп виборців велосипедами, гречкою і консервами.

Чи, може, повернувши “страну” народу, ви цьому ж народу віддасте і свої маєтки, мерседеси, годинники, імпортовані костюми за тисячі доларів, якими вас обвішали партія регіонів і ті, кого ви у Верховній Раді любієте, виступаючи не за трудящий народ, а за акул?

Кого ви укрете дурите? Невже вам мало голодоморів 1921 і 1933 років? Невже вам мало крові 1937-го? Невже забулася Друга Світова війна, яку розпочав Сталін зі своїм колегою Гітлером, мріючи розділити світ на два соцтабори — сталінський і гітлерівський. Може, тому ви проти НАТО, де б ми, українці, сховалися від двоглавого хижака, під дзьоб якого ви хочете нас підсунути? Для чого ви сьогодні знову дурите народ? Що ви нам хочете повернути?

Я це пишу і думаю про наш довірливий люд, думаю, що нас, українців, історія нічого не вчить. Знову голосуватимемо не за тих, хто по-справжньому любить Україну, український народ, живе його болями і нещастями — за партію Ющенка, який повернув нам історію, мову, національну гордість і честь, зняв із нас тавро раба, намагався зробити нас господарями своєї землі. Ми ж його опаскудили. Спочатку “кровососи”, що при-

«Кровососи»

смокталися до нього, потім вороги зовнішні, а тоді взялися за нього і свої. Своїми руками самі себе звали, як із гіркою повторював Іван Мазепа.

Щодня зустрічаю наївних людей, які заявляють: “Я голосуватиму за комуністів, справжніх більшовиків”. Де ти їх бачиш? Де вона, ота бідність борців за трудящих? Особливо в особі комуніста Голуба, який має готель, квартири, дачу, автомашину. Судячи з обличчя, Олександр Голуб справді замордований масажем, манікюрами, особистими медсестрами.

Його червоний вождь Петро Симоненко — також бідний і нещасний порівняно, скажімо, з родиною Януковичів. Симоненко має лише 4 квартири площею 75 кв. м, 81,3 кв. м, 38,9 кв. м і 153,2 кв. м. Трішки земельки у центрі Києва і трішки за містом. Може, ще трішки в Криму. Але про це ніхто не пише. Всього якихось 9977 квадратних метрів земельки. Отримав її, чи купив, очевидно, за партійні внески й одноразову медичну допомогу. На рахунок всього 238 тисяч гривень і 35 тисяч 94 гривні — матеріальна допомога. Прибуток дружини — 351 тисяча 443 гривні. Ще “трішки” є від рухомого і нерухомого майна, якихось 340 тисяч 560 гривень. Судячи з отримання постійної допомоги, комуністи найбідніші у Верховній Раді. Принаймні

279 462 грн. У решти бідняків усі статки записані на бідних дружин, усякі там гектари землі, мерседеси, мільйони у гривнях, а не в доларах, як у акул бізнесу.

Зовсім нещасний вигляд має і нинішній голова Державної митної служби Ігор Калетнік. У чоловіка 194 547 грн річного доходу. Але торік сім'я комуністичного державного діяча продала належне рухоме і нерухоме майно на... 8 млн 154 тис. грн! Але що ці мільйони, як у чоловіка жодного авто? Їздить трамваем, тролейбусом. Дуже рідко маршрутною. Підвищилися ціни на проїзні, і Калетніку та його родині це не по кишені.

Є у списку партії і любитель батька всіх народів Сталіна Руслан Скарбовічук. Він обіймає посаду директора Науково-дослідного інституту екорозвитку Білоцерківського аграрного університету, мріє всю Україну прикрасити пам'ятниками Сталіну й оросити п'єдестали власними слізьми. Але це тільки його мрії. Він бідний службовець. За рік заробив усього 5788. Менш ніж 500 гривень за місяць. Можете уявити собі таке життя. Я отримую вдвічі більше і ледь вистачає на молоко, а товариш Руслан, мабуть, тільки чай без цукру п'є. Щоб вижити і вступити в лави компартії, кажуть, продав усе. Залишив собі тільки кілька земельних ділянок площею 46,93,

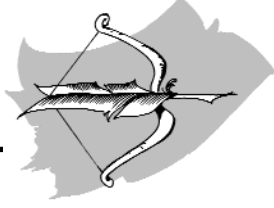
жоден із них не відмовився від матеріальної допомоги. Я особисто радив би товаришу Олександрю Голубу як головному редакторові газети “Комуніст” виключити з лав КПУ Петра Симоненка, бо якщо прийде маленький Сталін чи Берія, йому приклеять ярлик “буржуй” і підведуть під кримінальну статтю — вища міра покарання без суду і слідства. Ну, як бувало у тій “страли”, яку нам збираються повернути сьогодні комуністи.

У цьому ж списку помітив підвище ще одного злидаря, найбільшого борця за кращу долю пенсіонерів (тобто за мене) і за всіх ветеранів та інвалідів (також за мене) Петра Цибенка. Цей трудящий жабрак торік заробив всього 509 278 грн. Зовсім нещасний і Віктор Алексєєв: один із найактивніших комуністів володіє тільки 312 640 грн доходу та однією квартирою на 113,8 метра квадратних і має всього два позашляховики. На банківському рахунку лежать нещасних

6,75, 370,15 і 194,7 ара. Дві убогі квартири площею 58,6 і 55,6 метра і ще трішки нерухомого майна у 593,7 метра! Ось і все. Про які пам'ятники Сталіну можна мріяти? Щоправда, є (очевидно, вигадують, бо заздять) 32 автомобілі та причеп. Автомобілі любителю Сталіна потрібні, як і пам'ятники вождю в Україні. Бо комуністи не проживуть без того й іншого.

Можна ще згадати й пролетарського бідняка Юрія Гайдаєва. Це комуністичний міністр охорони здоров'я одного з останніх лєнінсько-сталінських режимів. Він також злидар. Шкода, що я не комуніст, а то б записався в “кровососи” і, може, мені щось би перепало у Верховній Раді від тих регіоналів-буржуйів, як їхнім побратимам комуністам. Може, і я тоді їздив би не на інвалідському візку, а на якомусь мерседесі.

Воістину справжні борці: за свою долю — ділом, за долю трудящих — на словах.

Іван ЗАХАРЧЕНКО,
член НСПУ

Незалежність, без єдності нації, марна справа. За 20 літ у нас жодне урочисте свято не відбулося без провокацій і перешкод червоних. Так було і на святі Покрови, коли наша прогресивна і свідомо людність відзначала 70-ті роковини УПА. Оця утаємничена аббревіатура зберігає в собі великі історичні події і наукову цінність, які, через владну недоробленість і байдужість, ми належно не усвідомили.

Зараз, хоч повільно, але зміни аббревіатур відбуваються. Одна з них, демонська, — “СССР”, канула в небуття, зате інші — УПА, ОУН, КУН пробираються на Божий світ з імперського молоху. На зміну неправді й безчестю стає добро і правда, яка, мов месія, пробудить дух, зміцнить нашу волю і віру. Мусимо знати, що воїни УПА в оту страшну годину вели запеклу боротьбу на два фронти: проти чужоземних загарбників і червоних “визволителів”.

Нині комуністам не варто ремствувати і скреготати потертими зубами. Схаменіться, визнайте поразку і покайтеся, бо на цій землі ви залишили найкривавіший слід. Не хочуть. Плетуть зашморги і вішають, нехай картонних, але людей великих справ і доброї пам’яті.

Оцим дійством, що продемонстрували на Бессарабській площі біля свого ідола, вони показали світові, на що здатні. Шибениці — це катівське ремесло, яке отримали в спадок. Не одурцалися його, застосовують і досі. Пригадаймо вихатку Адама Мартинюка, який мов навчимо присмоктався до високого крісла. Бува, слухаєш цього соловія, що улесливо й догідливо виспіває перед сильними світу цього, та коли щось не так, хапає за горло і дучить... Показав справжнє обличчя і комуніст Царьков. На рингу Шустера, доведений до краю, погрозово ошкірився до своїх опонентів

Фото Олександра Литвиненка

Мажори передвиборних баталій

і прорік: шкода, мовляв, що вас мало душили...

Певен, вільний і гордий народ, не скалічений рабством, ніколи не стерпів би ганьби і глуму, які вчинили “симоненківці” не так над С. Бандерою і Р. Шухевичем, як над українською нацією, котра й досі тримає на своїй шії невдячних паразитів. Зла їхня сила й ворожа, схильна до хаосу і мордування. Нею принижена і розтерзана Україна.

Зараз, коли країну лихоманить передвиборна істерія, активізувалися спадкоємці Леніна, пішли стіною на затурканий і зневірений електорат. Хочуть влади. Коли їхні покровителі дають знедоленим гречку і до гречки, вони сіють обіцянками, що не завтра, а вже сьогодні зладнають краще життя.

Звичайно, все це брехні і політичне трюкацтво. Дивує інше: скрізь красується червона реклама з серпом і молотом і гаслами на кшталт: “Вернемо страну народу!” Гарно, спокусливо звучить, але таке вже було — вернули народові землю, фабрики, але так загнудали, що він божого світу

не бачив. Насправді, нині уже нічого вертати, окрім руїн. Тому хочеться їх запитати: чому ви втрапили оту “страну”? Мали яку силу, необмежену владу, могутню армію, зброю, полчища сексотів, однак не вберегли імперського монстра? Не обіцяйте дурного. Ви ніколи своєму народові не казали правди, зате визискували і гнобили немилосердно. Куди ви годяться? Коли трішки потрясло прогнилу систему, то вірні ленінці, мов сполохані зайці, поховалися в кущах. Затє сьогодні, отаборившись у парламенті, героїсткують, їм уже нічого втрачати, окрім розкішних привілеїв, за що й борються...

Реклама, якою обвішали себе комуністи, вартує мільйони. Цікаво знати, звідки, з якого джерела “захисники трудящих” черпають такі кошти? Уже нема колгоспних кріпаків, вийшла з-під контролю робітничка рабсила, а вони жирують і казяться під владним крилом. Олігархи щедрі, платять, сповна, а червоні слуги плечі підставляють, щоб вони не хиталися і не падали, руйнуючи Україну.

Виходить, що теперішні комуністи — це абсурд, оскільки минулого, які більше пожирають, ніж створюють. Навіщо вони бідній Україні? Комунізм уже не хочуть будувати, але людей баламутять, і такі витинають трелі за столами олігархів — не навтішатися. Правда, про людське око, удавано гудять своїх покровителів, хоч вірно їм служать. Нема у них державних клопотів, турбот. Жуки колорадські.

Люди все це бачать, але за звичкою бовкають: нас даром учили, лікували і... душили. Цього не кажуть — забули. Тоді живих розпинали — тепер мертвих, під охриплі старечі голоси: “Фашизм не пройде!” Юродствують! Який фашизм? Минуло 20 літ, як він ско-

“...невинних людей не можна вбивати заради радикальних ідей”.

Додамо, “невинних” голодом виморювали. Тепер спадкоємці катів викручуються, не визнають більшовицько-сталінський Голодомор геноцидом, що щент вигубив українське селянство. Вважають спланований мор стихійним лихом. Нехай і так, тоді чому не врятували голодуючих? А організували продзагони активістів, які ходили по хатах і забирали до зернинки, прирікаючи їх на голодну смерть.

Історія, що оповита туманом, дає можливість “симоненківцям” перебувати біля державного корита. Це не бідняцька пенсія, від якої стогне, розривається душа. Коли вони зневажали, не пошанували убієнних голодом, то що можуть зробити для живих? Мови рідної одурцалися! Нехай скаже тов. Симоненко, чим йому так люба чужа мова? А герб наш йому очі муляє. Вітчизни для них не існує...

Манкурти, владні сателіти — їм не воскреснути. Та шкода людей, що вірять їм. Здається, ніби тоді було ліпше, ніж тепер. Не шукаймо щастя в минулому. Куди б ми, склавши руки, не дивилися — ніде не було добра. Від ран та руїн стогнала і стогне наша земля.

Минають роки, а лихо не забувається, і нині збентежує душ людських двоє слів — “розстріл—реабілітація”, що не стали вироком для репресивного більшовицького режиму. Катів не торкнулася рука феміди. Усі чисті й безневинні. Але спокою нема, імена мертвих повернули, але не повернули живим віру у справедливість.

Справедливість потрібно виборювати. Настає вирішальна година — народ мусить скласти іспит на зрілість, на совість і порядність — це вибори. Це останній шанс, що зможе переінакшити, змінити наше життя. Будьмо розважливі — не продаваймося, не даймо їм і далі лиходійствувати. Наша доля і України — у наших руках.

Олександра ПРИХОДЬКО-ВОЗНЯК,
член НСЖУ, голова Глибоцької районної організації “Просвіти”, Чернівецька обл.

Грузькі дороги

перехожих зрідка зблискували порожні, байдужі погляди тих, хто вже забезпечений усім, лише доброти бракує, та ще чогось людського, привітного...

— Пролетіли роки, а “риб’ячі” очі розмножились, — підтвердила Галина. — Скажімо, ось просять допомоги хворі діти, молоді інваліди і ті, хто гасив Чорнобиль, як мій покійний чоловік. Та хто відгукнеться? Хіба що такі ж знедолені або пенсіонери.

І розповіла Галина про сільського бізнесмена Олександра Андрієнка, який своєю працею, своїми мозолями створив достаток.

— Ти пам’ятаєш, яка це була бідна, нещасна сім’я? Майже всіх чоловіків забрала війна, а у Сашка був живий батько, але такий пияка, якого зневажало село. Свою дружину постійно бив. І як вона чотирьох діточок виростила: Ніну, Олександра, Раїсу і Віру? У спекотні роки на леваді все вигорало, а в степах — колосилися добірні хліба! І всі — на здачу: державі! За ті колосочки, що збирали діти на полях потайки, саджали в тюрми, могли і застрелити, адже “обхідники” день і ніч стерегли поле, колгоспний сад із черешнями, абрикосоми, сливами, грушами, тримаючи гвинтівки напоготові... Але їхня сім’я вижила. Згодом діти роз’їхалися, а Олександр залишився в селі. Почав із того, що скопав увесь город

і посадив баштан. Усе село сміялося: що ж їстиме взимку? А він поливав, сапав, підгортав і виростив на диво великий урожай кавунів і динь. Продав, купив старенький мотоцикл. І так кілька років поспіль. А тепер побудував хату, купив автомобіль, вивчив дітею. Оце чесний бізнес, а не спекуляція... У селі обгородив цвинтар, викопав криницю. Заробляє для себе, дає робочі місця для людей і живе у рідному селі, — говорить Галина.

— Дивуюся твої мудрості, подруго.

— Вчуся... Виписую лише ті видання, які сіють живе Слово, Правду і поклик до Волі: “Слово Просвіти”, “За вільну Україну”, слухаю радіопередачі, де виступали чи виступають Анатолій Погрібний, Євген Сверстюк, Левко Лук’яненко. Читаю твори Ліни Костенко, дивлюся фільми Ілленка, Миколайчука, а тоді порівнюю з комуністичною брехнею і стає моторошно: в якій країні ми живемо?..

— Я зберігаю газету “Слово Просвіти”, де аналіз нашому сьогодні дав Ярослав Кендзьор у статті “Історія дала нам шанс”. Так, історія частенько дає нам шанси, щоб збулися віковічні мрії народу на визволення з міцних обіймів “братів”, “сусідів” тощо. А ми? Віктор Ющенко не зрадив України, її самостійності. Він хотів “бути для всього українського на-

роду Президентом” (його слова на інавгурації).

Не врахував лише наївності нашого народу, який швидше повірить кому завгодно. Це використовують наші “друзі”, які поступово вливають по крапельці отрути в здоровий організм народу.

Через нашу інертність, споживацьке існування гинуть кращі сини народу. Чи не з нашої вини вбито Чорновола, отруєно Ющенка, розколото Рух, підірвано віру в “Нашу Україну”?.. Нині підкидають фразу: “Ніхто не голосуватиме за “Нашу Україну”. Або твердження: “Вони не виграють” і таке інше. А потрібно вірити, йти впевнено шляхом, накресленим нашими волелюбними предками. Потрібно разом долати грузькі дороги. І в цьому мені допомагають такі виступи Ярослава Кендзьора, кандидата технічних наук Олександра Кравчука (стаття “Фальшиві міфи у світлі фактів”, газета “За вільну Україну”), Анатолія Шпиталю “Пообіч Майдану” (“Слово Просвіти”, ч. 14 за 2012 р.); Олега Черногуза “Я п’ять років жив в Україні” (“Слово Просвіти”, ч. 20, за 2012 р.). Я на ксероксі розмножила ці матеріали, важливі свідчення і документи, і даю читати усім, хто хоче знати правду.

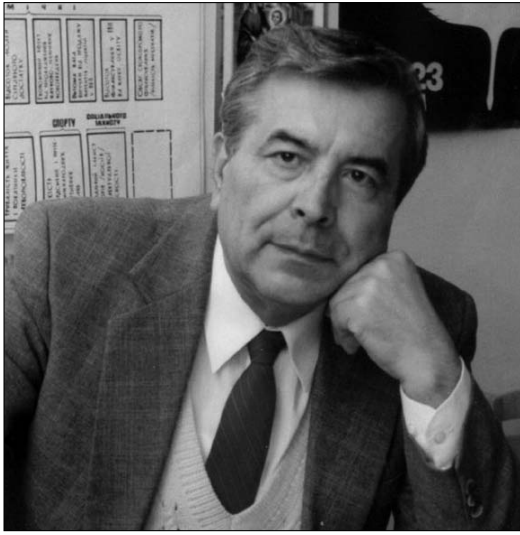
Не вірте, люди, що Ющенко зрадив. Це ми його зрадили, повіривши ворогам, які підпускали тези: “Я голосувала за Ющенка, а що він зробив?”, “...а що він мені дав?”, “...а що він змінив?” Це говорили ті, які ніколи за ним не йшли! Тепер подумаймо: а чим ми йому допомогли? То ми його зра-

дили, бо він не зміг побороти кучмівське оточення, довіряючи своїм “однодумцям”... А ті насамперед зрадили його. Тепер ті, хто домігся його призначення, радіють, що гроші, витрачені на паскудну справу, на недопущення свободи українській нації, витрачені з відсотками недаремно. Де ж ви, українські селяни, інтелігенція?

І згадую слова старого вчителя з Миколаївської області, який нас навчав математики і прози життя: “Дітки, вчітьсь добре, не лінуйтеся. Думайте довго, перш ніж вчинити щось. Бо найбільше горе тому народові, який піддається пліткам. А це небезпечніше, коли людина лінива”.

Прочитавши статтю “Пообіч Майдану” Анатолія Шпиталю, я, як і автор, також не згодна з твердженнями, що події 2004 року “стали чи не найбільшою втратою новітньої нашої історії” (М. Славинський). Яка втрата? Це був лише початок руйнації непохитної сірої будівлі комунізму. Це лише пошуки правильного шляху нашої нації. Це — підмурівок майбутнього України. І Ющенко — архітектор майбутнього, був човником серед бурхливого океану, в оточенні позадливих, зрадливих **корсарів**. Не його вина, що за 100 років “комуністичного” виховання люди розгубилися і не знають, кому вірити, бо хто догребє до берега, хапає все, що погано лежить.

А ти, народе? Мовчиш?.. Будемо вірити доброму, щирому, то збережемо себе, свою націю, Слово і Церкву. Пододаймо грузькі дороги купно, згуртовано.

Закінчення. Поч. у ч. 41, 42 за 2012 р.

— Як Ви розумієте соціогуманістичну парадигму? Це для Вас, вочевидь, фундаментальне поняття.

— Введений у науковий обіг дискурс “соціогуманістичний” віддзеркалює бінарну парадигмальну сутність збереження автентичності українців, яка полягає в паритетному підході до гармонізації прав і людини, і нації; потребу їхнього захисту в адекватному, сприятливому для їх розвитку середовищі, в його якнайширшому інформаційно-мовному, світоглядному, національно-патріотичному, державотворчому, врешті, геополітичному, геостратегічному вимірі. Масштабність такого виміру диктує якнайшвидше надання цій бінарності статусу **світового** морально-правового імперативу, а відтак — **міжнародної** юрисдикції. Лише за такого комплексного розуміння введеного дискурсу можна широко соціалізувати **універсальність** принципу взаємодії стратегічно жорсткого інформаційно-мовного, культурно-етнічного **каркасу** кожної нації (народності) з гнучким, мобільним і щоденним його **поповненням** цивілізаційними досягненнями без шкоди збереженню їхньої автентичності.

Правове зміцнення соціогуманістичного забезпечення міжнародних взаємин конче потрібне — у світі відбувається не лише експлуатація людини людиною, а й нації (нації) нацією. Водночас, якщо світове співтовариство ухвалило Декларацію прав людини, то Декларації прав народів досі немає. Шкода, але панує змагання за лідерство сильних світу цього, а дехто намагається стати всемогутнім диктатором керованої (?) демократії. Не все людське — людяне. Якщо поняття “соціальне” означає людське, суспільне, а “гуманне” — людяне, то їхній синтез, власне, складе нову “соціогуманістичну” якість, українінї потрібну. Не може бути вільною людина, коли підневільна її нація. На цьому тлі українська ідея формує, концентрує важливі **соціогуманістичні** цінності та мотиви діянь, які пов’язані саме з боротьбою за свободу і **людини, і нації** — їх безпеку, побудову самостійної держави, за суверенітет країни, збереження її етнічної, мовно-культурної, релігійної та іншої ідентичності на своїй землі в межах усіх компонентів національного простору. Чи не тому тільки для нас характерне таке словосполучення, як “борець за волю України”, чи не УПА воювала під гаслом “Свободу людині!”, “Свободу народам!”. Воно — не галицьке, а всеукраїнське і світове.

— Соціогуманізм у Вашому розумінні — це також новий, достойний XXI століття гуманний порядок міжнародних відносин у цивілізованому світі?

— Ми девальювали поняття “гуманний”. У нашому вживанні поняття “соціогуманістичний” не зводиться до одноразової гуманітарної **матеріальної** допомоги, пов’язаної з різними природними катаклізмами (землетруси, паводки і т. ін.), з нерациональною діяльністю людини (біженці воєнних конфліктів, еколо-

Степан ВОВКАНИЧ: «Ідея відродження корінної нації має бути сильнішою»

Продовжуємо друкувати розмову письменника Богдана ЗАЛІЗНЯКА зі Степаном Йосиповичем ВОВКАНИЧЕМ — провідним науковим співробітником Інституту регіональних досліджень НАН України, доктором економічних наук, професором.

гічні катастрофи, гуманітарна місія військових) чи з “секондхендівською гуманітаркою”. Усе це паліативна допомога людям, які потрапили у матеріальні скрути, природні чи неприродні ситуації.

У запропонованому трактуванні прикметник “соціогуманістичний” означає **нову якість**: сталий захист духовних і матеріальних цінностей титульних, корінних націй і народностей, їхніх традицій, мов, культур від зодноріднення не тільки невідворотними глобалізаційними впливами, а асиміляційними діями неоколоніалістів, які інспірують в інформаційній, освітній та інших просторах свої замисли і тексти, зловмисно і широко використовуючи так званий **інтелектуальний антиукраїнізм** в імперській семіотичній, антиукраїнській семантиці й аксіології для цинічного зомбування інтелекту людей, їхніх душ, цінностей і свідомості через інспірацію імперських інновацій в інформаційний простір українців. Імперська семіотика, оспівана в пам’ятниках Леніну, Сталіну, Кірову, представлена танками, сорокоп’ятками — загарбницький матеріальний рудимент, його має обнови́ти бучі́мто духовна ідеологія “руського міра”, який надуманий та експортується одержавленою церквою.

— Чинний Президент України, відповідаючи на запитання журналістів, як він розуміє УНІ, звів її до проведення модернізації країни. В ЗМІ неодноразово УНІ представлялася як панacea побудови заможної, демократичної України. Водночас, українцям натякають, що все буде, якщо ми ще при цьому у покaємося, попросимо прощення. Правда, не уточнюють: за що і перед ким. Може, за Голодомор, Розстріляне Відродження? Що Ви можете сказати з цього приводу?

— Підміна поняття, намагання УНІ втиснути в “вузьке” прокрустове ложе модернізації, імітація нової гуманітарної політики, замість того, аби чесно вести пошук нової соціогуманістичної концепції буття української нації, розвитку її питомої мови, культури — це все або від нерозуміння серйозності проблеми, або, як кажуть, від лукавого. Нині актуалізується проблема проведення модернізації не заради неї самої, не “поза рамками нації”, аби “вселюдськими фразами інтернаціоналізму... прикрити своє духовне відчуження від рідної нації”, за Іваном Франком, як це вже було із індустріалізацією та колективізацією “всей страны”. Модернізація має працювати на підвищення суб’єктності України, підвищення конкурентоспроможності її економіки. Але зараз важливо, щоб ринкові перетворення не набули суттєво технічних, регіональних домінант та ухилив, а відповідали загальнонаціональним потребам духовного відтворення нації, захищали її людину від подальшого національного знеособлення, нищення інтелекту, питомої мови як Логосу. Водночас захистили корінний (титульний) український народ від знеодержавлення, адже його свідомість, історичну пам’ять впродовж тривалого періоду окупанти жорстоко “зачистили” від бажань стати Державною Нацією. Тому питання далі відкрите (і не лише для України): встануть та, го-

ловне, чи витримають реформаторський курс новонароджені держави без **нової філософії** допомоги **ослабленим**, без підтримки живильної сили ренесансу їх середовища та національного простору буття, без знищення еліт, культурних традицій? Адже культура, мова — не лише основні ознаки нації, а в поєднанні з сучасними інноваційними технологіями, економікою знань — життєво необхідний атрибут її буття, збереження ідентичності, конкурентності, врешті-решт, ковітальності, колективного державного мислення. Україна як самостійна держава не нищила жодний народ, а інші іменем своїх держав нищили нас на нашій обітованій землі; тому кається і просить прощення треба не нам. Ні Троцький, ні Балицький, ні Пилсудський не були українцями, але свої криваві “пацифікації” проти нас проводили. Українці — давній народ, а не посполиті Польщі чи служиві Росії, не гвинтики імперії зла чи “руського міра”, який знову хочуть оживити в XXI сторіччі одержавлені церковники поза високими морально-духовними імперативами соціогуманістичного виміру.

— Контент нової соціогуманістичної парадигми буття людини і нації, мабуть, актуалізує нові підходи до вже звичних понять. Чи не так?

— Введення в науковий обіг поняття “соціогуманістичний” актуалізує чи радше вимагає реконцентуалізації існуючих підходів до, здавалось, банальних речей, і в українському слововживанні, і в ширшому міжнародному контексті. Візьмімо для початку український аспект, скажімо, неправильно вживання поняття “ресурс” і “потенціал”. Ми досі не самоусвідомили вітчизняний парадокс: “Багата Україна — бідна країна, зубожілий народ і не національний інформаційний простір”. Чому? Відповідь коротка: **Нема людей!** Нема людей великого інтелекту і душі, моралі та фаху, які б перетворили наші, поки що багаті **ресурси** в творчий **потенціал** народу. Помилкою, якщо не брехнею, є твердження, що бучі́мто Україна має великий потенціал. Україна поки що має чималі ресурси — земельні, мінеральні, лісові, водні та інші. Але ті ресурси ще треба перетворити засобами мудрої та вмілої діяльності у відповідний потенціал. Ресурс — це те, що маємо, володіємо; це те, що нас оточує. А потенціал — це **якісний** показник нашої з вами праці; індикатор того, **як** ми розпорядилися наявним добром, наскільки якісно **використали** багатство, що маємо, що нам було дано природою і Богом. Отже, потенціал завжди пов’язаний із **діяльністю** людини, він характеризується **якістю праці**, достоїнствами її виконавця і носія, врешті, його людяністю. Не все людське є людяним. Народу багато, а людей мало. Як у Біблії: багато було запрошено, але мало прийшло. Потенціал віддзеркалює не **кількість** запрошених, а **хто і як** відгукнувся на запрошення.

— Адже просили всіх...

— Власне, соціогуманістичний вимір вимагає більш якісно-прикладного розуміння поняття “духовний”. Саме у цьому контексті шукаймо домінанту, сенс і новизну цього поняття. Ця думка повністю може бути перенесена на проблему екзистенції, самоідентифікації та

розвитку української нації, руйнації її мови, культури, не включення в процеси суспільного оновлення духовних цінностей, традицій, ресурсу знань, досвіду, зрештою, інтелекту. Дискурс “духовний” не пов’язаний виключно з релігійною чи церковною природою. Праця вчителя, науковця — також духовна, тут передача і здобуття знань, інформації. Вона передовсім віддзеркалює силу розуму, зокрема інтелекту як вищезначущої реакції людини (нації) на необхідність передавання традиційних і створення нових знань, їх використання для соціогуманістичного розв’язання потреб сьогодення і майбуття. Широка соціалізація духовності пов’язана з інтелектуалізацією, елітаризацією і гуманізацією спільноти щодо спроможності, по-перше, генерувати нові знання; по-друге, безперервно їх передавати наступним поколінням, широко та інтенсивно їх застосовувати. Що більше, пристоїти досвід минулого як нематеріальний (інформаційний) актив, як здобуток (невичерпний ресурс) людського капіталу, який у разі розкриття може стати інтелектуальним потенціалом сучасників, насамперед тоді, коли вони творять добро.

— Креатив людини не завжди скерований на творення тільки добра.

— На жаль, але це правда. Добро і зло йдуть поруч, їх творить інтелект, одного і того ж складу сірі мозкові клітини і завойовника-асимілятора, і повстанця. Більше того, завойовник зловмисно перериває передачу інформації від покоління до покоління, поширення традицій поневолених, аби їх асимілювати. Фюрер чи вождь усіх народів креативно продукували не лише інформацію, а й дезінформацію, яка не сприяла правді, розвитку — національному, сталому чи ноосферному. Природа інформації, як дезінформації, звісно, завжди — інформаційна, але це не гарантує лише духовно вмотивоване використання знань, інновацій для добра і прогресу. Коли йдеться про моральність, соціогуманізм, то головне, на наш погляд, доброзичлива вмотивованість інформаційного (духовного, ідеального, а не тільки матеріально-фізіологічного) процесу генерування нових і передавання нагромаджених знань, досвіду, навичок, їх альтруїстична скерованість саме задля добра, а не корисливого визиску. Країни, які вчинили таке пригнічення щодо інших націй, мають справді морально, соціально-психологічно переродитися, тобто покаятися, як це зробили повенні Німеччина чи Японія. Це може вчинити лише одухотворений інтелект, людський капітал і духовно-інтелектуальний потенціал. Тому говоримо не просто про інтелектуальний, а духовно-інтелектуальний потенціал, про духовно-інформаційну мобільність, тобто додаємо слово “духовний” в його соціогуманістичному наповненні. У такий спосіб націлюючи їх на якісний новий конструкт у розбудові української України, в збереженні національної ідентичності та гордості народу, у творенні конкурентоспроможного його національного середовища, простору та ідеалу як інституційних джерел тягlosti життя.

— Вина за невикористання запропонованої парадигми розвитку нації лежить на державі, її

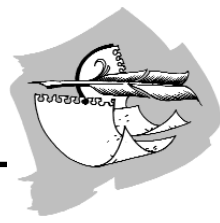
гуманітарній політиці, яка не сприяє самоутвердженню українського народу як соборної нації, не впроваджує інститутів управління ідеологією такого самоутвердження на індивідуальному рівні. На завершення хотілося б почути щось оптимістичне.

— Я не вмію тішити, тим більше тоді, коли є реальна загроза втрати української ідентичності. Тут вина не лише на державі Україна, а на державах, їх ідеологіях. Хочемо того чи ні, актуалізується розробка в якомога стислий термін **зеленої ідеології** не лише з акцентом на екологію, економіку, а й на **соціогуманістичні цінності** як духовно-моральні імперативи збереження **середовищеспроможності** нації за складних умов і нових викликів. Йдеться про не лише **сталість** (Pіo+20) розвитку у світовому контексті, а й **тягlostь** розвитку ослабленої української нації в умовах подвійної глобалізації — залишково-імперської та невідвратно-цивілізаційної. Завдання такої якісно нової ідеології — створити необхідні умови, аби спільною була ковітальною, тобто здатною забезпечити свою самодостатність як суб’єкта власного розширення відтворення і пов’язаних із ним комплексу господарських, духовних, гуманітарних та інших напрямків творчої діяльності. Без такої ідеології, без сучасної науки інвайронментології (середовищезнавства) та її знань про творення належних умов не зазелені на національних луках те, що під прикриттям релятивізму впродовж тривалого часу затоптувалося в болото небуття різними шовіністами-загарбниками. Принаймні у цьому контексті українська освіта, мова, культурні традиції, духовність нації негайно потребують **червонокнижної** соціогуманістичного захисту (аналогічно з загрозамі зникаючої флори та фауни) на рідній землі як духовний ексклузив нації, як світоглядна візія її життя, дум, діянь різних і не лише економічних. І в цьому бачиться комплексність і архіважність завдань сучасної візії та місії Української Ідеї, не в національному, а і в світовому вимірах. Але чи світ про це знає і, найголовніше, хоче знати?! Вже минулого сторіччя в Ялті переможці Другої світової війни поділили світовий простір на зони впливу, на блоки своїх інтересів. І Україна через цей поділ втратила тоді не тільки багато своїх споконвічно-етнічних земель, а й лемків, як давній український субетнос, який злочинно виселили і розсипали братислов’яни по світу. Хотілося б, щоб незалежна Україна проводила в Ялті не лише економічні форуми, на яких запитували б модерні гуманісти про долю Юлі, а нарешті, організувала для сильних світу цього планетарну конференцію “Ялта-2”, аби реалізувати соціогуманістичну концепцію бінарного захисту людини і нації, ліквідувати зловживання сильних світу цього щодо обезсиленних ними ж народів, а відтак — припинити деукраїнізацію та денационалізацію в Україні та втовмачити ситій Європі, що Україна — це не Росія. Така конференція засудила б не лише нацистську, а й більшовицьку нелюдяні, хоча, як це не прикро визнавати, людські теорії, тобто стала б не тільки для злочинців комуністичної імперії, а й для сучасних “реваншистів-підрахувів” — “Ньюнбергом-2”.

— Ви вже визначилися за кого голосуватимете? На нещодавній нашій зустрічі Ви лише твердо сказали, що, по-перше, підете на вибори, по-друге, знаєте, за кого не будете голосувати. А як зараз?

— Я голосуватиму за ту партію і за того її провідника, ідеологія яких найближча не лише до мого розуміння української національної ідеї, а й вони самовіддано і альтруїстично реалізовуватимуть її в непростих умовах наступу на українцізацію. І до цього закликаю всіх українців.

Спілкувався Богдан ЗАЛІЗНЯК, м. Львів

Олег ЧОРНОГУЗ

Найбільшою трагедією у відбудові нашої держави є безпринципність і пристосуванство інтелігенції, яка боязливо продовжує служити вчорашній колоніальній адміністрації.

Автор

Брехня, що одягається в позолоту правди, завжди шанується краще, аніж сама правда.

Також автор

До Києва з Америки я повертався потягом. Приземлився у Варшаві, а далі приятелі з Філадельфії порадили мені про всяк випадок пересісти на потяг. Так безпечніше. Літаки можуть до України не долетіти. Приїдеш у Київ, ніде не розмовляй українською. Там вона вже заборонена. Президент також переляканий. Всюди, наперекір Конституції, тепер виступає російською. Гарант також боїться. Завтра можуть увійти московські війська, і нібито після цього має відбутися аншлюс — добровільне приєднання України до Росії. Усі українські чорноземи увійдуть у кадастр Російської Федерації, і Москва стане житницею не тільки Європи, а й чорного континенту — Африки.

“Божевілля якесь, — подумав, — ці зарубіжні українці такого напридумують, що й на голову не налізе”. Але я не заперечував, а тільки слухав. Щоправда, одного разу перебив і сказав:

— Але ж під час Євро—2012 усі українці, незалежно від національного походження, — як ви, американці, — все ж об’єдналися і стали єдиним народом!

— Та після цього нібито надійшла тривожна квазівка з Кремля президенту Януковичу. Мовляв, там у вас знову об’єднуються! А наказано ж — розділяй і владарюй! Янукович із Литвином прислухалися. Взятися за антиконституційний закон про регіональні мови (назва мови походить від партії — регіони). Ухвалили, аж тоді Путін особисто ошасливив Україну. А щоб відволікти увагу, громадськості України повідомили, що з “братнім візитом”, а потім навіть додали роз’яснення — з приватним. Його зацікавило нібито здоров’я Януковича і свого кума Медведчука.

Медведчук у відповідь викинув по всій території України тисячі закликів “изменим страну”. Англійською we will change, а точніше betray the country, тобто “зрадімо країну”. Януковичу як головнокомандувачу й поки що президенту України наказано призначити на пост міністра оборони вчорашнього громадянина Російської Федерації. Російськими громадянами укріпити СБУ і свою особисту президентську охорону. Про це пише уже світова преса, — американці українського походження покляли переді мною кілька англомовних газет. Усе це там начебто підтверджувалося. Я не вірив своїм очам і захотів у цьому пересвідчитися особисто.

— Я негайно їду в Україну. Україна над прірвою, — з пафосом вигукнув я, перебуваючи за океаном, не боячись нікого і нічого.

Мої американські приятелі трішки збили мій пафос.

— Може, тобі краще взагалі не вертатися?..

— Україна гине. Ні, поїду, — з українською впертістю відповів я. — У мене ж мультівіза до США. В будь-який час я зможу повернутися.

— Якщо окупаційна комендатура випустить із Києва. Туди в’їхати можна, але з України вже не випускають — навіть самого Януковича і його найближче оточення. Я чухав потилицю.

— Купи про всяк випадок у Цюріху альпійського капелюшка.

— Навіщо? — здивувався я.

— Вдаватимеш із себе швейцарця. Розмовляй винятково німецькою, — порадив один.

— Не витрачай грошей на альпійські капелюшки, бери моє сомбреро і розмовляй англійською, — запропонував другий.

Із тяжким серцем у грудях, із тихим божевіллям у голові, настрахополоханий, я того ж дня вилетів до Варшави. Добрався до Києва. Все те, що я у Філадельфії сприймав за ідеологічну чи політичну ма-

Люди з-під гніту Думки, нав’язані ззовні

ячню моїх земляків-патріотів, підтвердилося: я таки справді опинився на окупованій території. Мені здалося, що на моєму тілі знову з’явилися чорні смуги від нагайки, які перейшли мені у генний спадок.

Всюди — іноземна мова. У кіосках — жодної української газети, жодного українського журналу, жодної української книжки. У величезних магазинах на стінах висіли кольорові телевізори і з них, так само іноземною, передавали вісті. Зрозумів — такі й справді просидів у Філадельфії черговий аншлюс між Києвом і Москвою. Мені не випало, слава тобі Господи, нещастя побачити вступ чужої армії на нашу територію.

Боязко підійшов до прилавка в гастрономі. Двоє дівчаток тихо розмовляли між

Фот. Олександра Литвиненка

собою українською мовою. Звернувся до них теж рідною. Продавщиці здивовано подивилися на мене, ніби я шойно з-за колючого дроту, і перейшли на іноземну. Я одразу зрозумів — вони бояться, щоб їх не почув хазяїн і не звільнив. Запитав, чи ще в ходу наші гривні. Вони на мене подивилися так, ніби я шойно випущений психіатром Глузманом на волю.

Тоді я показав пальцем на вітрину і на мигах попросив: “Будь ласка, триста грамів ковбаси і стільки ж російського сиру”.

Повернувся додому зажурений. Увімкнув телевізор. Іноземні журналісти повідомляли, що є сміливці, які насмілилися голодувати, але їх мало, і їх регулярно б’є поліція.

Отже, — подумав я, — на цій території уже навіть не можна голодувати. А що ж тоді нам, тубільцям чи аборигенам, дозволяється робити? Тільки гнути спину на завойовників?! А ще мене цікавило, як завойовники тепер називають нас, українців?! Хохлами, бидлом, а нашу мову — бидловоюю...

Вийняв з поліетиленової торбинки ковбасу і взявся за ніж. Це була моя єдина зброя — про всяк випадок. Я по-братньому розділив куплену ковбасу і кинув шматок під стіл. Макс — мій єдиний друг почав тертися об мої штани, солодко муркаючи. Несподівано задзеленчав телефон. Отже, телефони ще не відрізано, є зв’язок зі світом, але чи я маю право вільно висловлюватися? Чи не для цього мені залишили телефон, щоб виявити мої думки, мої зв’язки... А може, дзвінок з комендатури чи поліції. Можуть викликати на допит окупаційні власті за мої вчорашні статті. Я пригадав американський журнал “Тайм”. В одному з його чисел намальовано карикатуру: український журналіст із кляпом у роті і підпис: закон Журавського в дії.

То, здається, був останній закон щодо нашої Незалежності. Запропонований, звичайно, колишнім нібито журналістом, кон’юнктурником, який служив мало не всім владам, щоб залишитися поплачком

на поверхні. Залишки колишньої колоніальної інтелігенції просякнуті наскрізь такою мімікрією. Такі тримаються, як надудні кульки, завжди на поверхні, прислужують будь-якій владі. І заткнуть будь-якому роту. А до цього ж закону мені так хотілося написати про Віталія Журавського! Похвалити його непересічний талант. Адже будучи чиновником у нашій великій і бідній державі, Віталій умудрявся заробляти по 21 мільйону гривень на рік. Я хотів узяти у нього інтерв’ю про це. Але мене випередила чи то в Монако, чи то в Монте-Карло під час “Світського життя” Катя Осадча, якій Віталій пояснив, що такі великі гроші він заробляє, читаючи на роду лекції. Я тоді подумав: треба кидати к бісу це письменницьке ремесло і переходити на популярні лекції. Але передумав, коли дізнався, що Віталій Журавський справді тричі доктор якихось там наук, що сьогодні прирівнюється чи то до Сократа, чи то до Платона. Такому генію можна платити й більше. Я йому і в підметки не годжусь. Потім мій дух трішки піднявся: з преси дізнався, що тепер і в нас письменницькі гонорари досягають мільйонів. Із тих же телевізійних першоджерел вивідав, що сучасний і досить солідний письменник за свій бестселер отримує одразу 16 мільйонів... Я порадив за колегу (бо ж і ми, літератори, не пасемо задніх), і передумав на старості літ переучуватися на Журавського і залишився вірним своїй другій найдавнішій професії.

Та того незабутнього дня я вже про геніальні лекції Віталія Журавського не думав. Тепер мене цікавило інше питання: чи ми не орендуватимемо на роки 15—25 у Російської Федерації Сибір, щоб не допустити туди наглих китайців. Адже колоніальна адміністрація може мені нагадати і мою книжку “Діти колонії”. А якщо вони її переглянуть, то і я, за унікальним законом Журавського, можу опинитися там, де Макар ніколи своїх телят не пас, бо там не росте трава. Я навіть не доїв шматочок російського сиру і відклав у торбинку, бо знав із літератури, що у цих випадках необхідно брати з собою. Тепер мене цікавило, чи без суду і слідства одразу відправлять у концтабір? Адже в моїх статтях згадуються кілька негідників, продажних душ, батуринських носів і полтавських лупкари. Пізнають себе і заявлять суддям окупаційного режиму, що я замахнувся на їхню честь і гідність. Отже, тепер, за законом Журавського, мені гаплек.

Коли я після третього дзвінка таки наважився взяти, як тепер пишуть, слухавку, то почув знайомий голос колеги — журналіста, людини зі страху, який останні три роки не те що не брався за перо, а навіть не ходив на мітинги і на будь-які протести дивився з сьомого поверху своєї квартири і вірив, що якимось на своєму горіщі виживе, жуячи торішнє сіно. Таки вижив, бо перші слова, які я почув, звучали так:

— Ти ще живий? — поцікавився він чомусь у мене. — До тебе можна забігти на кілька хвилин?

Я деякий час мовчав. Питальні речення в голові зі швидкістю світла налазили одне на одне: чого? З якою метою? Спровокувати? Розвідати? Чому він до мене не приходив за Ющенка? Чому він тоді мене запевняв — ця свобода ненадовго? Побачиш, Ющенка світовий глобалізм (він боявся називати речі своїми іменами) зітре в порошок. Не знищили фізично, знищать морально. Йому ніколи не пробачать української історії, його гасел: “Єдина мова, єдина церква, єдина держава, єдиний народ і поступ в Європу”.

Я нейтрально вимовив фразу, за яку не вхопиться навіть найдосвідченіший слідчий.

— А чого ж, заходь. Радий буду тебе бачити.

Похопився, та вже було пізно. Не треба другого речення! Воно й могло стати зачіпкою: чому радий. Чому вас потягло на різ-

ні зібрання? Хто третій? Хто вас очолює? Яка у вас програма? Як ви збираєтеся полатити існуючий окупаційний лад?!

Чортзна-що робилося з переляку в моїй голові. Боже, до чого може тільки додуматися інтелігент, який прийшов у вільний світ із постколоніальної держави, кілька років пожив на свободі і раптом знову опинився в окупації! Хто, — розмірковував я, — пішов у поліцію, хто поміняв національність і сів за словники вивчати мову прибульців? Хто став радником? Кого взяли як знавця наших традицій, ментальності, передбачень? Хто може взятися за зброю? Хто може піти в підпілля? Хто в ліс, організувати українську повстанську армію? Чи є тепер взагалі такі кадри? Чи вони вимерли, як динозаври? Але в яку епоху? До Кравчука, в часи Кучми, чи заспокоїлися за роки президента Ющенка — сподівалися зберегтися під парасолькою НАТО. Чергова окупація за Ющенка не пройде...

У двері постукали. Я затремтів. Ніж випав із рук і упав із дзенькотом на тарілку. Мій переляк передався навіть Макс. Він став дугою і я зрозумів, що він, так як я, без бою, ворогу в руки не дасться. Третячою рукою відчинив двері. На порозі стояв мій приятель і якимось по-дурнуватою всміхався. Одразу було видно, що це його перша усмішка за останні кілька місяців після закону Журавського, коли він жив із думкою: візьмуть чи не візьмуть. Видно, не взяли. Коли я про це його запитав, він мені відповів, що про честь і гідність Журавського він ніколи, на свій жаль, не писав, і може, саме тому йому не запропонували стати радником із філологічних питань іноземної мови, хоч до цього він вважався одним із кращих філологів, редакторів в українській журналістиці. Тепер подав заяву у двірники, але поки що не зарахований, бо перевіряють анкетні дані.

— Чим найбільше цікавляться? — мене аж пекло.

— Чи не стояв на Майдані, чи не належав до партії Віктора Ющенка, чи не зберігаєш у себе вдома символики помаранчевих і автографів Віктора Андрійовича. Як ставишся до останньої, так званої української влади: нейтрально, байдуже, чи активно сприяв розбудовувати державу для підготовки...

— Аншлюсу, — вихопилося у мене.

— Йде підготовка. Призначили міністром оборони громадянина Російської Федерації, який гарантував, що не зробить жодного пострілу у бік братньої російської армії, як та вступить на територію нашої держави...

— Не зрозумів, — перебив його я. — Ти сказав — нашої держави. Що ти маєш на увазі?

— Ну, нашу державу, Україну...

— Як? Така ще існує?

— Принаймні в Організації Об’єднаних Націй ми ще числимося.

— Он як! На папері! — зрадів я цьому мінімуму. — А як щодо поїздки за Збруч? Чи ще можна вирватися з Києва? Чи вже все перекрито?

— Щодо цього нічого не чув. А ти що?

Я глянув на стелю. Жучків майора Мельниченка, подумав я, у мене не повинно бути.

— По російський сир ходив сьогодні, — сказав я перше речення на його запитання з притиском на слові “російським”, щоб показатися тому, хто записує, що я не русофоб, а таки лояльний громадянин до окупаційної влади, і принципово не купую все українське.

— Збираєшся на Захід?

Я стримався відвертої відповіді. Мене не проведеш. Ти не випадково до мене прийшов, як і не випадково подав анкету в двірники. Двірники завжди були вухами і очима поліції. Тому сказав:

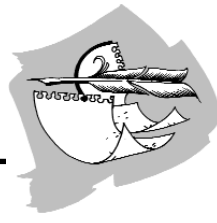
— Розумні давно це зробили.

— Які розумні? — пильно глянув він мені в очі.

І тут я зрозумів, що бовкнув зайве.

— Під словом “розумні” я маю на увазі дурні. Дурні тепер можуть тільки пожаліти. Росія нам братня держава. Вона завжди з нами хотіла дружити, як зі своїми. Рідними, — додав я ще голосніше про всяк випадок.

Закінчення на стор. 6

“Треба усім українцям у цей відповідальний момент, в яких якщо вже не палахкотить, то хоча б жевріє надія на українську перемогу, зібратися”.

Закінчення. Початок на стор. 5

Люди з-під гніту Думки, нав'язані ззовні

— Вони наші старші брати, ми — молодші. За московською метрикою. Так завжди було і не ми їм приносили культуру на... — тут я ледь не випустив горобця з рота. Ледь не бовкнув зайве слово... Тому слово “багнети” я пропустив і додав, — завжди приносили нам і не тільки нам, а всім народам безмежного світу свою культуру, мову, тобто “великій і могутній російській мові”, на якому розгавариває Путін і Медведєв. По черзі.

Для чого я ляпнув оте “по черзі”, сам не знаю. Бо саме після цих слів мій приятель піднявся зі свого місця.

— Ну, я піду.
— Чого так швидко? Щось не так?
— Та ні, все гаразд. Ти в лікаря давно був? — запитав несподівано він мене.

— У лікаря? А чого мені до лікаря? Я здоровий, як кожний інтелігент. Зір у мене нормальний. Я дивлюся на світ тверезими очима. Вивіски, газети, журнали — схвалюю. А що не випускають книжок нашою мовою, то хто їх під час окупації читає. Перейду на Інтернет. Вивчу братню мову, як Литвин, Колесніченко, Журавський, Володимир Олійник — великий захисник нашого часу... Коновалюк, вибач, не мову, а язык. Може, чаю? У мене є російський сир. Макс його не їсть. Вижену з дому. Він у мене останнім часом викликає підозру. Я його вночі на Майдані знайшов. У темноті не роздивився як слід. Гадав, він голубий, а він виявився майже помаранчевим, бач, світло-рудий. Ще й досі не знаю, чим дихає і що в нього в голові. Я йому дав шматочок російського сиру і московської ковбаси...

— Ні, я таки піду, — піднявся з лавки приятель.

— Ти пересядь на стілець. Тебе, мабуть, лавка лякає? — поцікавився у нього. — У мене чай російський, сир російський. У мене все російське і лавка з російської берези! Тепер я принципово нічого українського не купую. І гривні не траймаю в кишені. Перейшов на рублі, як усі.

Він таки трохи заспокоївся, але на лаву не сів. Притулився скраєчку табуретки, але якось тимчасово і не зовсім певно.

— Та ти не бійся, — кажу йому. — Сідай твердо й надійно. Ти ж не там, а тут.

Він чи то мене не розумів, чи то так боявся, бо цього разу уже в нього, а не в мене, очі вилазили, як я помітив, з орбіт. Щоб його заспокоїти, сказав:

— Я три роки не жив у цій квартирі. Нікого і нікому було підслуховувати. Жучків, гадаю, нема. З майором Мельниченком я за кордоном не знайомився. Сиди спокійно.

— А Макс?
— А що Макс? Я його возив із собою. Не було на кого залишити. Його в діаспорі полюбили. За колір.

— Як в тебе враження після прибуття на рідну землю?

— А яке може бути враження у вчорашньої вільної людини на окупованій території?

Він про всяк випадок промовчав чи вдав, що пропустив мої слова повз вуха. Я ж вів далі, ніби нічого за ним не помічаючи.

— Сьогодні ми знову повторюємо свою чергову помилку, — по-філософськи глибокодумно і здалеку розпочав і подумав, що так, мабуть, і свої геніальні лекції розпочинає доктор Журавський. — Наступаємо на ті самі граблі. Глянь неозброєним оком на ситуацію, що склалася. Де наші національні сили? Під чіми прапорами? Гадаєш, під жовто-блакитним стягом? Ні, не так. То під “Собором”, то під “Ударом”, то під “Свободою”, то під “Опозицією”. Усі українці під чужими прапорами. Прапорами тимчасових лідерів — крикунів і демагогів. Нібито в опозиції. В якій опозиції? В опозиції, яка нічим не відрізняється від коаліції. Біда в нашій постколоніальній українській інтелігенції. Це наше нещастя. Це наш постійний провал. З нашим отаманством з однієї сторони медалі і з пристосуванством з другої... Здавалося, був шанс піти перед 28 жовтня 2012 року єдиною українською колоною, щоб народ чітко зорієнтувався за свого голосувати: за українців чи антиукраїнців. Щоб народ, нарешті, побачив, хто є хто. Хто живе Україною, а хто тільки живе з України і житиме так і надалі. Розповзлися, розбіглися, як перелякані миші, шукаючи свого віника, який їх і вимете...

Приятель на мене дивився так, ніби щойно мене побачив у моїй кімнаті і взяв про всяк випадок собі kota на коліна, наче свідка. Мовляв, я цього не чув і не слухав. Я в цей час якраз гладив Макса по шерсті. А я вже сів на свого коника і поганяв далі:

— Спробую проілюструвати свою думку, — тут мені здалося, що я це кажу голосом Віталія Журавського під час його безсмертних і таких дорогих для народу лекцій. — Треба усім українцям у цей історичний і відповідальний момент, в яких якщо вже не палахкотить, то хоча б жевріє надія на українську перемогу, зібратися під одним національним прапором і піти згуртованою колоною уперед до перемоги!

Макс, наївшись ковбаси, тільки мурчав, слухаючи мене. А мій приятель мовчав, і я помітив, що він так міцно зціпив зуби, що уста його посиніли від напруги.

— Невже, — вів далі я, самозакохуючись, — не можна було об'єднатися? Невже для цього обов'язково чекати, поки дуло пістолета приставлять до твоєї скроні? Невже не зрозуміло — особи, котрі тимчасово кермують нашою державою, грабують її до останньої нитки, завтра не пустять їх по світах. А нашу територію, нашу землю розпродадуть у роздріб і оптом. Двоглаві орли і одноокі тільки чекають цього слушного дня, який для нас, українців, може стати передчасно судним.

Він піднявся з табуретки, скинув із трону Макса і хотів було попрямувати до дверей.

— Стій! — ніби скомандував я. — Ми з тобою з часів Помаранчевої революції не бачилися.

— Не треба, — вимовив він. — Краще не згадуй, бо я зараз заплачу.

— Нам не плакати треба і не сміятися. Нам треба констатувати і казати народу правду: вчора був геноцид українського народу. Сьогодні етноцид, лінгвоцид українського народу. На що ми перетворилися? Де наше лицарство? Козацький дух? Ми нині скидаємося на аборигенів ніби на незайманій цивілізаційній землі. Тут живуть люди зі страху. Люди, яких ці сантаклауси-депутати перетворили на жабраків із простягнутою рукою. Вони не думають про державність, про мову, про волю й про інші людські цінності. Вони чекають одноразового пайка, як контрамарки, беручи активну участь у політичній виставі, котра проходить раз на 4 чи 5 років і знову безініціативно чекають на чергові дрібні подачки, живучи мріями про доброго царя чи дядька, який прийде і навчить їх господарювати на своїй землі, яка вже сьогодні не стала їхньою...

Приятель схопився за клямку дверей. Я зрозумів, що дещо переборщив у такій складній для нашого народу час. У час окупації. У час, коли ухвалюються закони, як за Йосипа Сталіна, про ворогів народу, про честь і гідність усякої національної та безнаціональної мерзоти.

— Може, ти в мене заночуєш? Чи в тебе є аусвайл? — задав я роки окупації за гітлерівців.

— Тут по-сусідству мій приятель живе. Він влаштувався радником в адміністрації...

— Щось продав окупаційній владі? — перебив його я.

— Ну, вони... Ти мене зрозумів... Поставили питання руба. Усі ініціативи повинні йти від українців.

— Не від п'ятої колони, не від спецслужби чи агентури, не від Корнілова, а саме від українців? — перепитав я.

— Саме так. Від українців.

— На кшталт Литвина, Колесніченка, Журавського, Бондаренко, Деркача, Шуфрича?..

Він ствердно кивнув головою, але зуби зціпив.

— Зрозуміло. І що окупаційні власті пропонують їм цього разу?

— Але це глибоко між нами, — він так само як я кілька хвилин тому глянув на стелю, на телефонний апарат і перейшов на миги. Мовляв, у тебе є папір і ручка. Я кивнув ствердно головою і подав йому те і друге, бо перед його приходом, я так міркував, як тільки доїм московську ковбасу і росій-

ський сир, засяду за написання заповіту — звернення до нащадків, які, можливо, коли-небудь знову відродять нашу державність. Я хотів, щоб нащадки знали, що з нами творила окупаційна влада, насаджена чужою колоніальною адміністрацією, ворожими українському народу партіями.

Мій давній знайомий повернувся до столу, взяв ручку й папір і тремтячою рукою почав щось писати. Я не стримався і заглянув. Літери склалися в слова. Ось вони: “Вони хочуть, щоб група української інтелігенції звернулася до народу і засудила концепцію історика Грушевського, який нібито придумав нам, українцям, штучну назву “українець”, якої до Грушевського не існувало в історії і ніде в ній не згадувалося”.

— Це останній етап у нашій державності?! — чи то запитав, чи то ствердив я. Мій давній знайомий уже з порогу, приклашави пальця до губ, тихо мені на вухо мовив.

— Та ні. Після цього ще мають ухвалити закон про повернення нашої старої назви — чи то Малоросії, чи то Хохляндії. Поки що це в стадії розробки. Законопроект начебто належить Четову—Єфремову. Але ще не точно. Може, це й вигадка. Але мені так розповідали. Затулін запропонував.

— А що ми? — перелякано запитав я.

— А ми маємо всі записатися малоросами або хохлами. За бажанням батьків. Так нібито порадив урядові і Януковичу Дмитрій Табачник. І подав особистий приклад: заявив, що він першим в Україні добровільно записується малоросом. Про це вже й у пресі повідомлялося.

— І ти береш у цьому участь?

— Яюсь же треба виживати. Усі пристосовуються, а я що, гірший?!

— А хто відмовиться називатися хохлом, малоросом? — я затримав його руку в своїй, не випускаючи.

— А хто верто і принципово відмовлятиметься, того чекає... Те, що в тридцять сьомому році... Привид тридцять сьомого уже бродить нашими вулицями і майданами. Але я тобі нічого не казав. А ти від мене нічого такого не чув. Макс також. Ти все зрозумів?

Я випустив його на вулицю. Глянув у світ. Світу не стало. На небі не висів навіть сріблястий місяць. За порогом лежала темна, горобина ніч. Хідником хтось крокував і мені здалося, що підметки у його чоботях підбиті залізними набійками. А ще мені подумалося, що так крокують тільки поліцейські у комендантський час у поліцейській державі. А може, той привид, про який мені говорив мій давній знайомий, людина з-під гніту, чи з-під ярма. А може, з-під нагайки. Я зачинив за гостем двері і про всяк випадок підкріпив замок клямкою.

Починалася моя перша ніч і мої гіркі роздуми на окупованій території.

Олег ЧОРНОГУЗ

Маріанна СОРОНЕВИЧ

Юлію Тимошенко нагородили премією Боніфація VIII в Італії

Громадська культурна асоціація “Боніфаціанська академія” в Ананьї (Італія) відзначила експрем'єр-міністра України Юлію Тимошенко міжнародною премією Боніфація VIII. Відзнаку вручили її доньці Євгенія Тимошенко.

Вручення ювілейної премії Боніфація VIII стала великою подією у містечку поблизу Риму. Воно цього дня зустрічало чотирьох кардиналів Ватикану та делегацію українських парламентарів — Миколу Томенка, Володимира Філенка, Володимира Філіпенка, Михайла Лівінського. Святування розпочалися відвіданням кафедрального собору та прес-конференцією у папському палаці. У супроводі оркестру кортеж пройшов вулицями історичної частини міста до палацу мерії. Прозвучали Гімни України й Італії. У вітальному слові мер міста подякував Євгенію Тимошенко за те, що її мати зробила для становлення демократії в Україні.

Кульмінацією вечора стало вручення премії Боніфація VIII, присудженої Юлії Тимошенко. Академія обґрунтувала своє рішення особистим внеском експрем'єра України у глибокі демократичні зміни своєї країни та високою оцінкою початків нею реформ у політиці, економіці.

“Сьогодні ця жінка, як і її соратники, жертва вибіркового правосуддя, — заявив президент Академії, кавалер доктор Санте де Анжеліс. — Це засуджують багато світових і європейських політичних лідерів, національних та міжнародних організацій”.

“Я приймаю цю нагороду, якою в особі моєї матері відзначено мій народ, не тільки з сильними почуттями та глибокою вдячністю, а й з надією, — казала Євгенія Тимошенко. — Ця премія наповнена особливим символізмом: вона уособлює силу тих, кого намагаються позбавити сили, незламність тих, кого прагнуть зла-

мати, і нескорену силу духу тих, кого хочуть зробити безсилим. Ця “сила безсилим”, про яку так добре сказав великий Вацлав Гавел, зносить імперії, руйнує диктатури й утверджує справедливість”.

Не маючи змоги бути присутньою на церемонії через ув'язнення, Юлія Тимошенко надіслала листа президентові Академії, кавалерові докторові Санте де Анжелісу, президентові науково-

го комітету Його Преосвященству Франко Крочі, титулярному єпископу Потенца Пічена, у якому написала, що присудження їй премії Боніфаціанської академії є підтвердженням вірності обраного шляху служіння своєму народові.

Довідково. Першу премію Боніфація VIII 2003 року було присуджено Папі Римському Івану Павлу II. Премії в різні роки були удостоєні діячі католицької церкви, видатні представники громадянського суспільства, наукових, культурних, дипломатичних кіл. Серед них — лауреат Нобелівської премії з фізіології і медицини Рита Леві-Монтанціні, президент Європейського парламенту Єжи Бузек, президент Італії Оскар Луїджі Скальфаро, прем'єр-міністр Республіки Польща Хана Сухоцька, міністр культури Італії професор Орнагі Лоренцо.

Сергій БЛОКІНЬ,
професор

Початок Клубу

У різних виданнях, навіть енциклопедіях вказують різні дати його заснування. Хочу звернути увагу на запис у щоденнику Леся Танюка від 8 березня 1960 року про святкові збори у Київському театральному інституті: “А потім залишилися, почекали до сьомої: перші збори нашого Клубу, який ми вже ніби створили. Був Костя Кримець і Женя Ганін від музикантів, був Ігор Ткачиков від архітекторів, була вся наша “щедрівна група” з консерваторії, Олесь Бердник представляв письменників. Начальству — директорів ми пояснили, що це комсомольський актив. Розплився в усмішці”.

На першій, дуже велелюдній презентації альманаху “Зона”, яку 13 березня 1996 року провів Юрій Хорунжий у Будинку літературів і на яку зійшлися колишні воєки УПА, колишні політ’язні й багато нинішньої молоді, стало очевидно, що присутні представляли різні громадсько-політичні течії. Шістдесятники відразу пов’язалися зі своїми попередниками, зокрема упівцями, коли самого слова *дисидент* ще не було в обігу, і слідом за ними рухались у напрямку до державної незалежності України. У політичному сенсі це однозначно був Рух опору. Ще один показовий момент. У “словнику дисидентів” немає, і це правильно, Івана Макаровича Гончара з його Музеєм, немає людей його кола, а це не просто гурт людей, а весь український Київ. Можна говорити ширше — зрештою, про всю Україну, себто про тисячі громадян, які між Україною й інтернаціоналом вибирали Батьківщину. Нарешті, ще одне слабе місце в застосуванні поняття. У значенні “незгідний” інакодумання має сенс вторинності. Отже, виникає питання: чому магістральну лінію українства мають представляти Скаба, Кондуфор, Єльченко, їхні прислужники й помічники, а діячі “Клубу творчої молоді”, що формували нашу культуру і втілювали “сіль землі”, визначаються як похідне від Скаби та інших? Лишаю відкритим інше питання, що це було — опір чи національно-визвольний рух? Зрештою, опір також має сенс вторинності.

Масштаб і рівень явища

До складу Клубу входили найкращі, знакові поети того часу — Василь Симоненко, Василь Стус, Ліна Костенко, Микола Вінграновський, Іван Драч, Ірина Жиленко, Станіслав Тельнюк, Микола Холодний, прозаїки — Євген Гуцало, Євген Концевич, Валерій Шевчук, Володимир Дрозд, літературні критики — Іван Світличний, Іван Дзюба, Євген Сверстюк, Михайлина Коцюбинська, художники — Алла Горська, Опанас Заливаха, Віктор Зарецький, Людмила Семикіна, Галина Севрук, Веніамін Кушнір, Галина

Плечем до плеча супроти системи

Нещодавно відомий історик, лауреат Шевченківської премії Сергій Білокінь став почесним професором Національного університету “Києво-Могилянська академія”. Нині він досліджує непересічне явище 1960-х років — Клуб творчої молоді “Сучасник”, який у ті часи відіграв ключову роль у громадсько-політичному й культурному житті української столиці.

Студентська молодь об’єдналася: міжособистісні контакти з молодими діячами Львова та інших міст поширили їхні впливи на всю Україну. Катеемівці підтримували контакти з представниками попередніх поколінь. Відтак Клуб став центральною структурою шістдесятництва. Явище КТМ — така тема інавгураційної лекції, яку С. Білокінь прочитав студентам Могилянки.

Зубченко. За ними пішли діячі кіно (Сергій Параджанов, Юрій Іллєнко), філософи (Василь Лісовий) та інші.

Було б великою помилкою вважати, що до Клубу входили тільки гуманітарії. Йдеться також про математиків (Ніна Вірченко), медиків (Любомир Пиріг), фізиків (Олексій Ситенко), біологів. Йдеться про велику епоху й ціле покоління.

Іхні долі склалися по-різному. Дехто зробив видатну кар’єру (І. Драч, В. Коротич, В. Дрозд, а разом із ними одесит В. Яворівський). На декого чекала в’язниця (Василь Стус, Микола Холодний, а разом із ними львів’янин Ігор Калинець). Спілка письменників далі продукувала “творчий потік”, але молоді поети раз і назавжди визначили рівень якості.

Коли велика кількість талантів такого масштабу стають плечем до плеча поза офіційними організаціями, неминує виникання питань. Була, видно, якась внутрішня нагальна потреба у їхньому організаційному оформленні. Вони мали спільні інтереси і, перепрошую, ідеали.

Особовий склад і структура Клубу

Виникають принципів питання передусім щодо персонального складу “КТМ”. Матеріали до каталогу членів Клубу склав його перший президент Лесь Танюк у 10-му томі свого “Щоденника”. Тут маємо перелік імен, роки життя, дефініції. Що найважливіше для нас, — де треба, знаходимо у дужках три сакральні літери: КТМ. Але у виданні як членів клубу не зазначено ні Людмили Семикіної, ані Галини Севрук, ані В’ячеслава Чорновола. Біда в тім, що для автора уточнення списків не було самоціллю. Десятий том — це коментований іменний покажчик до щоденника.

Важливу низку імен дає реконструкція керівних органів

Клубу. Загальновідомо, що в ньому було два президенти — Танюк і Зарецький. Не враховується інший напрямок, який влада перепинила. Певна група, до якої належав принаймні Ол. Клушин, висувала на президента Світличного. Сенсаційну річ повідомив Ол. Клушин у листі до Танюка від 20 лютого 1963 року: “Клубівські події були такі. Довго і настирливо торгувалися з Тамарою [Главак], нарешті, зібравши наших хлопців у її кабінеті, вдалося дописати Жозефа [Линьова], його друга Сашка та [Михайлину] Коцюбинську. Спочатку ми настоювали на кандидатурі Світличного, але не вийшло... А вже на пленумі розгорнулася справжня сутичка. Ми всі настоювали, щоб ти був президентом, але вони затягли тільки на Зарецькому. Той вже й одмовлявся, як міг, але не допомогло... Багато чого тут було страшенно обурливо, особливо різко виступив Світличний, але лобом стінки не проб’єш”.

Важко не процитувати “спогад на часовій відстані” Ірини Жиленко: “Начальство спохмурило. Замість Танюка настановили керувати Клубом Віктора Зарецького. Чомусь його вважали поміркованішим. Можливо, так воно й було. Але за Віктором стояла Алла, якій “поміркованість” не була притаманна абсолютно”.

Клуб не мав фіксованого членства, але в нього існувало керівництво, своє. Звалося “Рада Клубу”. Комсомольці ще не здогадалися дати катеемівцям президентства від себе. У 1963—64 роках це було неможливо. “КТМ” мало своїх комсомольців, членів партії. Складна історія. Минуло чверть століття важкого історичного шляху, коли молоді вчені, аспіранти Академії наук у розпал перестройки почали формувати українознавчий клуб “Спадщина”. Після відповідних консультацій директорка Будинку вчених поставила перед ними вимогу:

Вашим президентом буде стороння людина, Кудін, але тільки він. Вибірайте.

27 січня 1964 року Ірина Жиленко написала Дроздові: “Раду Клубу розігнали в одну мить. Викликали в ЦК Зарецького, Клушина й Коротича, сказали їм пару “невразумительних” слів, з яких зрозуміло було тільки те, що Ради як такої не буде, а отже, їхніх послуг більше не потребують. Мовляв, створять (“за прикладом ленинградців”) комісію, яка керуватиме. Михася [Михайлина Коцюбинська] влучно назвала її “комісією по боротьбі з творчою молоддю”. За два тижні пішов ще один лист: “І випий, Товцю, ковточок водички за упокій КТМ, який таки добили. Цікаво, що віщує нам у майбутньому закриття Клубу і розгін Ради?...”.

Наступного дня Ірина повідомила, що інформація про Клуб пішла до Тбілісі, куди полетіли у своїх справах Ніла Шевчук і Гриць Халимоненко. Проводжали їх з вулиці Репіна, від Зарецьких: “Пили за світлу пам’ять КТМ і за українсько-грузинські зв’язки. А потім співали. Це останнє — найскравіша, найнаочніша агітація”.

Остаточно встановити членство учасників КТМ неможливо. Можна хіба що, йдучи за цілком необхідними функціями, пригадати імена людей, що організували вечори по різних інституціях, як-от Рита Довгань, у різних техніках виготовляли чи розповсюджували самвидаву. Ані без самвидаву не було б Клубу, ані без масових вечорів він нічого б не був вартий.

Не можна не назвати членами КТМ високопоставлених діячів

Почесний директор Музею шістдесятництва
Микола Плахотнюк

науки й культури, які створили Клубові парасольку. Маючи належні звання, але лишаючись передусім патріотами, вони писали й підписували протести на підтримку Клубу. У часи дисидентства з’явилось поняття “підписанти”, але це трохи інше. 31 липня 1963 року в Першотравневому парку КТМ проводило вечір, присвячений Лесі Українці. Начальство його заборонило, але він відбувся “під штахетами”, “на лавках”. 5 серпня Ірина Жиленко написала в листі: “Увечері у Михайлині дізналися, що “Протест” підписали Стельмах, Сосюра, Штогаренко, Майборода та інші”. Улітку 1965 року відбувся арешти. 22 вересня Жиленко написала: “У “верхи” пішов протест, підписаний “зубрами” нашої культури і науки. Кажуть, підписалися Стельмах, Малишко, Майборода та інші”.

Не може не дивувати, що й нині, 2012 року не існує археографічного збірника, що містив би відповідні документи, зібрані у київських і московських архівах.

Клуб як масова організація

Масовою організацією КТМ став завдяки шедевральним і танцюристам із ансамблю Володимира Нероденка “Веснянка”. Художниця Галина Зубченко згадувала: “Ми не знали наших українських обрядів. Тоді вже з нами був Володимир Нероденко... Звичай, обряди — тут він був неперевершений”. До них приєднались хористи із “Жайворонка” — хору, що виник 1961 року при Київській консерваторії (керували ним Борис Рябокляч, Вадим Смогитель і Володимир Завойський). Його заступив народний фольклорно-етнографічний хор Леопольда Яценка “Гомін”, що утворився, як відомо, дещо пізніше, 1969 року на дніпровських схилах.

Назва, емблема, гімн

У різних джерелах трапляються варіанти: “Клуб творчої молоді” і “Клуб творчої молоді “Сучасник”. Емблему, що перебувала в обігу тоді, а тепер друкується у запрошеннях Музею шістдесятництва, створила художниця трагічної долі Олена Кириченко. Поштовхом до її мистецького вирішення стала перша збірка Івана Драча “Соняшник”. Тут об’єднано разом мотиви сонця й соняшника.

Група Клубу творчої молоді на дозвіллі. 1 травня 1963 р.

Стоять: Алла Горська (третя зліва), далі зліва направо Юрій Милько, Вікторія Цимбал, Микола Плахотнюк, Леоніда Світлична, N.N., N.N., Люба Харабурська, Іван Світличний, Галина Возна (Кушнір), Ганна Ігнатенко. Перша справа Галина Зубченко, далі N. N., Євген Сверстюк, Людмила Семикіна. Сидять (справа наліво): Галина Севрук, Веніамін Кушнір, Григорій Логвин, Іван Драч, Олександр Невечера, Ераст Біняшевський, лежить Олександр Клушин.

Фото з архіву Музею шістдесятників

Продовження на стор. 10

Партійна влада не бажала “засмічувати” центр Львова “націоналістом Шевченком”

— Чи знає світ Україну і чи шанує її?

— Україна і світ — давня формула і постійно цікава нам, українцям, як американцям цікава Америка і світ, чи, скажімо, чехам — Чехія і світ.

Чи знає світ Україну? Кому треба, той знає її на рівні космічних технологій, а кому це неважливо, той знає “вот украинский борщ и украинское сало”. Прочитую Маяковського: “Знают двух прославленных Тарасов — Бульбу и известного Шевченко”. Шевченко, як бачимо, “известный”. І через Шевченка — була, є і буде відомою у світі Україна. Знову-таки для тої частини світу, якій це цікаво.

— Чи подібне нетолерування національної ідентичності українців за Шевченка і нині — наприкінці ХХ — на початку ХХІ століття?

— У нетолеруванні нашої національної ідентичності відбилася вся українська історія стосунків із сусідами — ближчими і дальшими, прихильними до нас і не дуже.

У нетолеруванні нашої національної ідентичності проглядається споконвічне українське яничарство відступників, зрадницька шизофренія потурнаків — від часів Андрія Боголюбського — через Шевченкових “кирпо-гнуцкошиєнків” і московської “грязі” до нинішньої комуно-регіональної мерзи. “Не так ті вороги, як добрі люди” — нині для мене звучить дещо конкретніше: “не так ті москалі, як калесніченки”.

А щодо подібності колишньої (часів Шевченка) і нинішньої зневаги до наших національних державницьких домагань, то сьогодні нам значно гірше, бо за тих понад півтора століття, що минули від смерті Кобзаря, Україна зазнала такої кривди, що іншим країнам цього було б забагато й на кілька тисячоліть. Але ми витримуюмо тому, що з нами — Шевченко, що, на жаль, не пора ще йому все покидати і линути “до самого Бога молитися...”. І не пора саме через нас. Не годен він покинути “і лани, і гори” через нашу покірність, нерішучість, боягузливу обережність, задекоровану прапорами псевдодемократизму під фальшиву толеранцію.

— Котра з пісень на Ваші слова найбільше Вам імпонує?

— Це “Мамина світлиця” з Ігорем Білозором. Там теж є Шевченко:

*В тиші світлиці урочій
Серцем читало дитя
Сині Шевченкові очі
І золоте вишиття.*

Це дитя — я перед портретом Кобзаря у нашій “великій хаті”, тобто у світлиці. Я знав цього вусяня змалку, декламував його “Розриту могилу” в нашій сільській читальні. Казали, що той Шевченківський вечір 1947 року в Туркотині охороняли хлопці з лісу. Я довго вважав, що це були мої старші брати Михайло та Олекса і мої стріи Василь, Іван та Петро. Але то були не вони: до березня 1947-го ніхто з них не дожив. Тепер вони — хто в Глинянах у Братській могилі, хто — в надрах Магадану.

— Богдане, прочитавши Вашу поему-тетралогію, хочу запитати з чого це все почалося?

БОГДАН СТЕЛЬМАХ:

«ЧАСАМИ Я СТАВАВ САМИМ ТАРАСОМ»

Шановні читачі “Слова Просвіти”, не розцінюйте ці слова відомого українського поета, драматурга і перекладача, заслуженого діяча мистецтв України Богдана Стельмаха як надто пафосні. На винесені в заголовок слова Богдан має повне право, оскільки, як він сам розповість у цьому інтерв’ю, по суті, прожив своє життя з Т. Шевченком. А це зrealізувалося у чотирьохсотсторінковий том “Тарас”, і в однойменні п’єси, які в різних іпостасях “взяли на озброєння” Театр юного глядача у Львові (Перший український театр для дітей і юнацтва), Львівський і Хмельницький театри ляльок. Максимально повний варіант “Тараса” здійснив Черкаський драматичний театр. Богдан — автор драматичної поеми-тетралогії “Тарас”. А ще — більш ніж двадцяти поетичних книг.

Богдан Стельмах — насамперед поет, у його доробку чимало пісень, музику до яких писали В. Івасюк, Б. Янівський, І. Білозір, М. Скорик, В. Камінський, О. Екім’ян, Л. Дутківський та інші композитори.

Поему-тетралогію “Тарас” Михайло Шалата назвав подвигом поета. У цьому творі понад сто персонажів. “Пов’язати всіх цих персонажів із Шевченковим життям і Шевченковим Безсмертям, — констатує Тарас Салига, — це надскладне завдання, але якщо воно продиктоване авторським задумом, то це вже творчий клопіт автора, який свідомо його обирає, бо знає, що і як робити”.

Отже, до уваги читачів “Слова Просвіти” наша розмова з поетом Богданом Стельмахом — митцем, талановитий почерк якого знають не тільки у Львові, де він мешкає, а й по всій Україні.

— З Божої волі, тобто — з випадку. Я шов повз львівський Театр юного глядача і зустрівся з головним режисером цього театру Мироном Лукавезьким. “Слухай, — каже, — є у нас актор Василь Баша, дуже схожий на молодого Шевченка. Напиши нам п’єсу для нього”. Досід у мене вже був: кілька дитячих вистав за моїми п’єсами ставили навіть заньківчани. Театр я завжди любив, тож одразу згодився і написав п’єсу у віршах. Її успішно поставив відомий український режисер Сергій Проскурня у березні 1989 року в Театрі юного глядача з В. Башею у головній ролі.

До речі, якщо мій вірш “Пам’ятник” якимось спричинився до того, що пам’ятник Т. Шевченкові у Львові стоїть нині у центрі міста — це теж завдяки “Тарасові”. Ідея вірша зародилася в лютому 1989-го в очікуванні прем’єри. Це був той час, коли у Львові сперечалися, сварилися, не могли визначити, де поставити пам’ятник. Партійна влада не бажала “засмічувати” центр Львова “націоналістом Шевченком”, тож варіанти були різноманітні... Вона хотіла встановити пам’ятник поза центральним проспектом, але народ наполягав на своєму.

Після прем’єри “Тараса” в Театрі юного глядача я вирішив порадувати молодих глядачів і через рік на сцені ТЮГу з’явилася ще одна вистава Сергія Проскурні — “І золотої, й дорогої”, про дитинство Шевченка. Ці дві драматичні поеми згодом побачили світ у видавництві “Каменярь” — як діалогія “Тарас”, яку Міністерство культури України відзначило премією імені Івана Котляревського.

“Я з Тарасом ходив до тих стовпів, що небо підпирають”

— Як Ви тихо бесідували із Тарасом Шевченком упродовж багатьох років? Чи довго вчилися “розмовляти з душою” українського генія?

— Тиха бесіда між нами була — це правда, але вів її не так як з Тарасом, як він зі мною: мовою

свого “Кобзаря”, мовою своїх автобіографічних повістей, численних листів. “Сумними рядками” Шевченкових дум промандрував я не рік, і не два, і не метафора. Хотілося пізнати Шевченка як найближчого свого товариша. З Тарасом я ходив до тих стовпів, що небо підпирають, потім пас ягнята за селом, любив малювати, терпів дяка, поневірявся з челядниками Енгельгардта по Вільному... по Петербурзі...

— Які книги Вас вразили найбільше під час вивчення життя Т. Шевченка?

— В моїй бібліотеці донині на чільному місці “Спогади про Шевченка”, “Тарас Шевченко-Грушівський” Олександра Кониського, “Тарас Шевченко. Документи та матеріали до біографії”, “Шевченківський словник”, “Т. Г. Шевченко. Біографія”, “Т. Г. Шевченко в епістолярії”, “Ночі України, або Родовід генія” Єжи Єнджеєвича, “Правда Кобзаря” Василя Барки, “Повість про вічне життя” Леоніда Большакова та його ж “Быль о Тарасе” у трьох томах, “Незбагненний апостол” Василя Пахаренка, “Шевченко як міфотворець” Григорія Грабовича, художні твори про Шевченка Петра Жура, Леоніда Смілянського, а також різноманітні видання творів самого Тараса Шевченка з відповідними коментарями упорядників.

— Як довго Ви переростали свої “малі літа”?

— Свої “малі літа” я переріс дуже швидко. Коли мені не було ще й п’яти років, на моїх очах 13 лютого 1948 року заарештували батька, дали йому 15 років і ще на 5 — позбавили прав. Повернувся батько додому влітку 1956-го — після Воркути, Інти й Абезя, коли мені явраз “тринадцятий минало”. Я вже ходив до школи, до лісу по дрова, до колгоспної скирти по соломі (крав), пас корову, доглядав сушарню в осінньому саду, читав книжки, вчився грати в шахи, передплачував газету “Зірка”. Чотири роки вчився в туркотинській школі, наступні три — у куровицькій семирічній (с. Куровичі за 3 км від нашого

“Доля моя завжди йшла зі мною поряд”

— Чи був хтось, хто “виштовхував” Вас з біди?

— Це насамперед моя дружина Марія. Були інші люди, які відводили мене з-перед очей біди. Це полковник Соколов — начальник штабу 19-ї бригади залізничних військ у Красноярську, покійний нині режисер Ярослав Маланчук — хай Бог леліє душу його, мій предвічний побратим — заньківчанин Юрко Брилинський.

— Чи вдалося Вам “випроситися”, аби “тягар буття не вмивав у глину”?

— Тягар буття у глину вмиває всіх, і просьби тут не допомагають. Упродовж життя ми постійно грузнемо — хто швидше, хто повільніше — залежно від того, яка у кого під ногами глина: тверда опока чи розмокле гнилице. Та врешті-решт у глині опиняється кожен. Інша річ, що один, збагнувши це, лементує і скиглить, а інший — співає собі, як співав, ніби нічого не відбувається.

— Чи безсмертне Слово обезсмертило нас, українців, у світі?

— Нас обезсмертило невмируще Слово Тараса Шевченка. І в самих собі, і в Україні, й у світі. Тих, звичайно, хто цього безсмертя вартує, хто його прагне і розуміє. Без Шевченка українське слово в нинішньому його статусі могло й не дожити до наших днів. Але дожило. І з ним на ґрунті Шевченкового безсмертя проростають теперішні наші слова, а за нашими — проростатимуть слова “ненароджених”, і так безкінечно.

— Як у Вас почало визрівати слово? Чи давно відчували, що “слова — то діти Бога”?

— Визріває слово у кожному з нас непомітно, і зафіксувати якимось цей процес неможливо. Так визріває овоч — від зав’язі, щодня більшаючи, із зеленого стаючи жовтим, рум’яним чи ще якимось. Але слово, на відміну від овоча — не в’яне, не перезріває, і його не з’їдають. Слово вічне — у піснях, у книгах, у молитві. Людина потребує слова щодня, щогодини, щомиті. І шукає його постійно. А воно, слово, шукає тебе. Особливо, коли є матеріал творчості. Отут уже взаємний пошук, і кожна щаслива знахідка стає великою радістю.

Слова — то діти Бога. Бо хто ж їх міг укласти в наші уста, в наші душі, як не Всюдишущий. Давні єгиптяни називали ієрогліфи “словами Бога”. А Шевченків “Кобзар” переконав мене, що українські слова у ньому — то діти Бога.

— Чому нам, українцям, так тяжко бути одним одному братами?

— Я — українцеві, і міг би бути братом кожному іншому українцеві. Але — УКРАЇНЦЕВІ. Я міг би бути і є братом усім неукраїнцям, які люблять мене, українця, і мою Україну, і мого Шевченка. А тяжко нам інколи бути братами, бо в межах України ми, як не крути, а зведенюки, виховані в різних імперських родинах. Поки воно не затреться, не забудеться, доти й блиматиме більмаками наше безбратіє. Адже “глухий тягар

Туркотина). Далі Львів: восьмий, дев’ятий і десятий класи, університет.

— Чи маєте порозуміння зі своєю Долею?

— Порозумітися зі своєю долею вмюють люди згідливі, терплячі, дужі. Чи я належу до них, — не знаю, але на долю не нарікаю. Щось сприймаю як дарунок, щось — як спокуту. З долею не сперечаюся. До речі, у моїй поемі немає жодної сцени, де б Тарас спілкувався з Долею безпосередньо. Але він любив її — таку, яку мав.

— Коли (і як) прийшла до Вас жорстока правда довоколишнього світу — зокрема щодо українців?

— Це сталося восени 1950-го. Я ходив до першого класу. Тоді в Туркотині, як розумію нині, завершували колективізацію. Мама ховалася в полі — докопувала картоплю, а я залишався “на господарці”. Сиджу навпроти сонечка на стежці в саду, бавлюся горіхами, аж тут “вони” — троє посіпака “з району”:

— *Где мать?*

— *Поїхали до Львова,* — збрехнув я.

— *Када приедт?*

— *Не знаю,* — настрашився я знов своєї неправди і простягнув чужинцям кілька горіхів. — *Можже, хочете горіхів?*

Вони відвернулись і пішли, а мені було соромно за себе, за свій страх, за свою безпорадність. Треба було гавкати на них! Кусати! Жерти! А я їм — “можже, хочете горіхів?” Лиха і жорстока правда довоколишнього світу відтоді для мене як для українця, мабуть, ніколи не лагіднішала. А та ситуація, яка склалася тепер, явила нам такого нахабного окупанта і таке яничарство, що ого-го! І нема на них ані гайдамаків, ані холоднорських козаків, ані бандерівців. Є, щоправда, окремі платні кілери, але для своїх гонорарів вони обирають не тих.

— *Можже, нам, українцям, ще доведеться колись взяти шаблі до рук?*

— Мені здається, що шабель ми ніколи з рук і не випускали. Але ті шаблі вже такі забурені!..

Державного Копита”, що понад триста років висів над Україною, нічого доброго українцям не дав. Та й висів він не для того, щоб давати, а брати, гарбати, вичавлювати. Ото й вичавив із нас братолюбіє. І не лише з нас. До того ж, коли добре роздвинути, то тягар того “копита” висить над Україною дотепер, і мета не змінилася: гнітити й вичавлювати з нас останні краплі українства.

*А тим часом перевертні
Нехай підростають
Та допоможуть москалеві
Господарювати...*

Шевченко-пророк написав ці рядки для України, передбачивши у “Розритій могилі” (у “Перевертнях”) не бозна-кого, а такі наших нинішніх регіоналів, що дошенту і самі розмоскалились і допомагають “москалеві господарювати” — разом із “нашими” комуняками. “Начетверо розкопана, розрита могила...” — писав Тарас. Чи ж то не нинішнє “електоральне поле” України: Схід-Захід, Центр-Південь? Врешті-решт і регіоналі, і комуняки знайшли “обіййй язык” у парламенті лише тому, що то був “язык” ненависті до України, до її мови та до носіїв цієї мови.

Змови і зради визначають нашу долю, а не кольори прапора.

— Доля Ваша йшла за Вами поволі чи бігла попереду?

— Доля моя завжди йшла зі мною поряд. Усе було вчасно, все було так, як я вартував цього у Всюдисущого. Тож грішити сьогодні будь-якими здогадами не хочу.

— Як Ви почувастесь у “річці часу”?

— Як досвідчений човняр перед водоспадом — причечено, але спокійно. Чую, що той водоспад гримить, але за котрим він закрутом ріки — не вгадаєш. Хай би ще був якнайдалі. Бо хочу ще дечого дочекатися: сьомої книги, що має називатися “Світлиця” і міститиме пісні на мої вірші; повної сценічної версії “Тараса” у Черкаському театрі імені Т. Шевченка, що над нею вже ось третій рік працює Сергій Проскурня; а найголовніше — того часу, коли “згинуть наші воріженьки, як роса на сонці”. Проте я знаю: це, останнє, станеться лише тоді, коли ми самі станемо тим сонцем.

— Чи “доросла сучасність до Шевченка”? Адже Є. Маланюк ще 1927 року писав: “Процес матеріалізації Шевченкової поезії потужно триває, і тільки, коли він закінчиться власною державою, ми зможемо сказати, що сучасність доросла до Шевченка”. Державу власну маємо. А як із “доростанням”?

— Актуальність Шевченкових творів бентежила не лише Є. Маланюка 1927 року, коли він писав про те, що “процес матеріалізації Шевченкової поезії потужно триває”. Відтоді минуло ще 85 літ, а процес триває. “Розрита могила” нині, можливо, актуальніша, ніж будь-коли. І весь Шевченко теж, незважаючи на незалежність України. То яка ж це незалежність, коли формула Є. Маланюка не спрацює. Ой, мабуть, такі “як понесе з України кров ворожу ... отоді я ...” І я, і ти, і ми — всі українці “в Україні і не в Україні” — станемо нарешті незалежними і почнемо, дорісши, сприймати твори Шевченка як давню, гірку та болочу історію воскреслого народу.

Спількувався
Богдан ЗАЛІЗНЯК

Під знаком золотої пекторалі

Ось уже десять років двадцять чотири години на добу сім днів на тиждень він приходиться до кожного з нас, українців, під знаком золотої пекторалі. Саме він розповідає Україні й світові (через супутник його приймають у понад 80 країнах) про найсвіжіші новини розмаїтого культурного життя держави. Знайомить із оригінальними авторськими програмами. Кому, скажіть, невідомі його “Скрижалі нашої історії” — передачі про визначних культурних, політичних і громадських діячів минулого? А які популярні культурно-мистецькі програми “Душі криниця”, “У майстерні художника”, “Кінолітопис”, “Театральні історії”, “Літературна мозаїка”. Незмінний успіх у науково-просвітницьких програм: “Визначні українці” — про митців, письменників, науковців, меценатів, державних та громадських діячів, іменами яких пишається Україна; “Диалог”, де відомі митці, науковці, політики обговорюють актуальні питання сучасного культурного процесу; “Наш край” — про міста і села, їхню історію і сьогодення, культурно-архітектурні і природні пам’ятки тощо. Не обійдені увагою і діти — програма “Веселка”, і юнацтво — “Молодь і час”. І все це — “Культура”, єдиний незмінно національ-

ний за формою і духом телеканал, який “миє” золоті розсипи з українських духовно-мистецьких джерел.

З цієї нагоди 19 жовтня в Будинку кіно урочисто відзначили 10-ліття ДТРК “Культура”. Вшанувати її засновників і творців зібралися чимало відомих людей культури і мистецтва, представників влади. Вітання, нагороди приймала не лише нинішній генеральний директор телерадіокомпанії Жанна Мaziцька, а й решта славного колективу.

Микола ЦИМБАЛЮК
Фото автора

...А починалося все десять років тому з невеличкої тісної кімнатки “Укртелефільму”.

— Починалося як авантюра, — згадує тодішній генеральний директор кіностудії, відомий кінорежисер Олег Бійма. — Ідея уже давно витала в повітрі. Але формально вона з’явилася ніби згори. Якось Леонід Кучма похопився, що ось, мовляв, у Росії є культурний телеканал, а чому в нас нема? І доручив двом відомствам: Держкомінформу (тоді ще не було Міністерства радіо й телебачення), і Міністерству культури й туризму розробити концепцію, підготувати необхідні папери (обґрунтування, розрахунки і т. ін.) для заснування нового телеканалу. Два міністерства, уся чиновницька рать думали-гадали, скільки треба стягнути з держави коштів, щоб ідею втілити в життя...

Тоді, одинадцять років тому, для цього треба було 50 млн грн. Олег Іванович, який тридцять років пропрацював на “Укртелефільмі” і на власному досвіді знав ставлення нашої влади до культури, не мав ілюзій. Він розумів: сподіватися на таку суму — утопія. Але, загорівшись ідеєю створення нової справи, зібрав своїх колег, сказав, що в них з’явилася “єдина у житті геніальна можливість вилізти з того убогого, забитого існування, на яке завжди прирікали культуру, кіно, телебачення, і почати працювати на телеканал “Культура”.

І його колеги пішли за ним, невтомно працюючи пліч-о-пліч на голому ентузіазмі. Не маючи практично жодної копійки: фінансування не те що телеканалу “Культура”, а й “Укртелефільму” було практично нульове, — вони робили, здавалося б, неймовірно на той час речі. До 1 січня 2002 року, коли на Першому національному вперше було представ-

Привітати телевізійників-іменинників прибув і Шевченківський лауреат, заслужений художник України Валерій Франчук

лено культурницький двогодинний блок, який шов як спільне виробництво студії “Укртелефільм” і Першого національного, вони відзняли понад 100 годин матеріалу. Матеріалу абсолютно нового, ексклюзивного, змістовного і цікавого. Уже згодом більшість цих телефільмів були учасниками численних фестивалів. Кожну третю картину, кожную третю роботу відзначено на міжнародних теле- і кінофорумах, зокрема й на всеукраїнських. Тобто, за оцінкою Олега Бійми, це був справді високоякісний матеріал.

Наприклад, цікавими, у багатьох випадках новаторсько-неординарними були роботи Галини Черняк, якій він дав можливість реалізувати себе як режисера. До

того вона працювала на студії багато років. І коли вперше побачив її картину “Дві ікони, дві долі”, то зрозумів глибину її таланту. Це долі двох жінок-реставраторів, які рятували, здавалося б, навіки втрачені духовні, сакральні скарби. Це не була тривіальна розповідь, як вони працюють. Режисерка незвично, талановито показала долі двох жінок-реставраторів і двох ікон ніби як у відзеркаленні. Була ще картина, яку вона зробила, — “Портрет Віктора Некрасова”: енкаведисти використовували цей портрет як мішень для стрільби. Потім хтось його знайшов. І ці жінки-реставратори повернули його до життя.

Такими небанальними, нехрестоматійними була переважна

більшість їхніх культурологічних робіт. Український глядач відкривав для себе нові імена, події, сторінки історії, забуті чи гнані з національної культури, народні традиції. Так народжувалося, розкривалося, вияскравлювалося на каналі “Культура” те чи те нове ім’я його творців.

Усе це за умов хронічного безгрошів’я, на голому ентузіазмі й почутті власної національної і професійної гідності. Для порівняння: той же російський телеканал “Культура” розпочинав із колосального, у тисячі — не в десятки чи сотні! — разів більшого фінансового впливання. Заради справедливості варто сказати, що зараз він став менш цікавим. Щодо українського, то проблем у нього не поменшало.

Леонід Мужук, перший заступник ДТРК “Культура”, аналізуючи їх, виокремив три складові: по-перше, як він зауважив, “не хочеться сказати убогість, толерантніше — бідність”; по-друге, за умов такого “недофінансування” не можна стабільно утримувати на належному рівні творчий колектив — молоді приходять і з часом переходять на комерційні телеканали, де вони морально ламаються і стають вправними “чорними піарщиками”; і, нарешті, по-третє, це абсолютна індиферентність до національного кінематографа суспільства і тих, від кого це залежить — держави. “Жодна культура не може підтримуватися на належному рівні тим ресурсом, — підсумував він, — який вона має сьогодні”.

Проілюструвати його висновок можна ситуацією з українським кіновиробництвом, бо без теле- чи кінофільмів не обійдеться жоден телеканал. Із відомих причин та ж “Культура” не може бути підтримана національним кіновиробником. Навіть відомий фільм Михайла Ілленка “ТойЩоПройшовКрізьВогонь” продюсер змушений був продати для кінопрокату в Росію. Тепер Москва, начеписи ярлик “руське кіно”, показує його на своїх телеканалах. Тож думаймо, що це: чиясь ідеологія, кийська політика чи просто безвідповідальність, нерозуміння нашої влади.

Але всупереч усьому основні творчі сили телеканалу “Культура”, що пройшли школу “Укртелефільму”: сценаристи, режисери, оператори, кінознавці, журналісти, позаштатні співробітники разом із молодим поповненням роблять благородну і таку потрібну для національної духовності й свідомості справу. Хтозна, можливо плани уряду щодо модернізації каналу, фінансова підтримка, про що зазначається в щойно ухваленій постанові Кабміну, суттєво змінять ситуацію. За цих умов український глядач може отримати зразок національного повноцінного телеканалу, який на високому професійно-творчому рівні пропагуватиме наші цінності, проводитиме політику єдності й захисту суверенітету України.

Подарунки для телеканалу від художників. Справа — генеральний директор ДТРК “Культура” Ж. А. Мaziцька

Закінчення.
Початок на стор. 7

На якихось посиденьках я записав пісеньку:

При кононі стояв
і фурт-фурт ладував.
І фурт-фурт (6 разів)
І фурт-фурт ладував.

Не пригадаю іншої пісні, яку так охоче співали катеємівці, що краще придалася б на роль гімну, тому пропоную вважати таким цей текст — гімн незареєстрованої організації без виразного членства.

Програмні питання, національний характер Клубу

Лідери КТМ рухались у кількох пріоритетних напрямках. Вони вказували на розходження між декларованими в СРСР ідеалами та реальністю, прагнули до духовності, правдивості та національно-культурної самобутності. Для творчої молоді на практиці це означало давати справжнє мистецтво замість заробітчанської халтури й брехні. Тодішні художні виставки справляли прикре враження: пикати доярки, білозубі механізатори. Саме такі соціалістичні твори домінували на виставках, звідки їх і заковували. Митці домагалися вільної творчості, протестували проти вимог дотримуватися принципів класовості (партійності). Аналізуючи ленінську статтю про партійну літературу, Іван Світличний в одній із мистецьких майстерень прочитав лекцію на цю тему. Як другий крок, виступали проти канонів соцреалізму. Театральні дії орієнтувалися на експериментальний театр.

Первісно в Клубі переважав загальнодемократично-інтернаціональний напрям, як визначала його Галина Зубченко. Вторгнення художників означало великі зміни: “А у нас була національна ідея — відродження нашої історії, культури”. Після загибелі Алли Горської я розбирав її папери й бачив диктанти, які вона писала із своєю найближчою подругою Надійкою Світличною, а вони познайомилися, згадувала Надійка, 1963—64 року. Оскільки російськомовні перше юнаки й дівчата дерусифікувалися і національно усвідомлювалися, Клуб творчої молоді на очах ставав організацією українською.

Осередком українзації не могло бути що інше, як приватна колекція, яку називали не інакше, як Музей Івана Гончара (вважається, — утворився 1959 року). У його музеї став українцем Дзюба. Саме Іван Макарович надавав молоді автентичні народні строї для їхніх свят.

Спадковість поколінь

Михайлина Коцюбинська слушно писала: “Клуб вавиб до себе передусім, звісно, молодь, але різних вікових категорій: тут об’єдналися як люди дещо старші, з окресленими інтересами, певним фаховим досвідом, переважно уже сімейні, з дітьми, так і значно молодші, що робили перші кроки на самостійній творчій ниві”. Відтак Клуб нав’язував спадковість поколінь, про яку писав Шекспір у “Гамлеті” (I, 5): *Порвалась дній звязуюча нить, // Как мне обрывки их соединить?* (Пер. Б. Пастернака).

Важко переоцінити безпосередній вплив активного укапіста, секретаря київського обкому УКП, відтак і політика, прозаїка Б. Антоненка-Давидовича, широко ерудованого перекладача Гр. Кочура, мистецтвознавця Ів. Врони, що ознайомили молодих

Плечем до плеча супроти системи

Група шістдесятників. 1969 р. У саду кіностудії ім.О. Довженка.
Сидять (зліва направо): Микола Вінграновський, Євген Гуцало, Володимир Дрозд, Григорій Тютюнник, Валерій Шевчук, Борис Олійник. Стоїть перший зліва: Віктор Іванисенко

митців із творчістю монументаліста М. Бойчука. Усі троє були в’язнями комуністичних таборів, тож їхнє соціальне становище принципово відрізнялося від офіційних провідників соцреалізму як творчого методу. Охоче підтримував лідерів Клубу учень Леся Курбаса режисер Мар’ян Крушельницький.

Нарешті про контакти з ще одним вченим часів Розстріляного Відродження, про які мало хто знав. 1960 року Леся Танюк познайомився з колишнім вихованцем імператорського Харківського університету, учнем академіка Ф. Шміта, директором харківського Музею українського мистецтва Стефаном Таранушенком. Танюк записав у щоденнику: “Василь Вечерський водив до Стефана Андрійовича Таранушенка. Бібліотека — унікальна! Його посадили в один рік із Курбасом. Настійно радить молодим зацікавитись роботами Катерини Білокур, яка живе в Богданівці, Яготинський район, Київщина. Показував її роботи. Квіти. Але які!”.

Буваючи в Умані (а там побували всі катеємівці), молодь знайомилися із націонал-комуністкою, нині найвідомішою з політкатержан Надією Віталіївною Суровцевою.

В обставові хрущовської “відлиги”, у Клубі виникла група людей (Леся Танюк та ін.), що збирала відомості про большевицькі репресії. Із цієї групи згодом виріс “Меморіал”. У записі, датованому 26 серпня 1962 року, Л. Танюк надзвичайно докладно розповів про поїздку до Биківні. “На вечорі Курбаса підійшла до мене жінка, схвилювана, очі заплакані. Почала — про сталінізм, про жертви — я подумав, вона з репресованих, може, знає щось про Курбаса; ні. Слово за слово, і раптом: “От ви все про Соловки, хто і як там розстріляний... а в нас під Києвом свої Соловки. Людей полягло там не менше, ніж на Соловках; ніхто ні слова. А їх же поховать треба по-людськи, по-християнському...”.

Разом із Горською та Симоненком вони вийшли на очевидця тих подій Петра Захаровича Куковенка, який із численними подробицями розповів те, що бачив і чув. За його власними уяв-

леннями, людей закопували на території чотирьох чи п’яти гектарів. За добу привозили 5—6 машин, і в кожній було 40—60 трупів. Із цих чисел у Танюка виходило 420 тисяч душ, відданих землі до війни.

Василь Симоненко, Алла Горська й Леся Танюк поїхали у вказані їм місця в лісі виявили те, чого волило не бачити тодішнє та й пізніше начальство. Уже тепер, у щорічні травневі зустрічі в Биківні єдиний з цієї групи, хто лишився живий, Леся Танюк, розповідає: Хлопчак гуляли у футбол, а за ворота їм правили людські черепа. “Алла відійшла, розплакалась, довго не могла говорити. Місцевий дідусь під чаркою оповідав нам про те, що творилися після літа 1936 року “за зеленим парканом”, яким було огорожене це страшне місце. Василь ніби не слухав його. Дід пішов, і Василь прочитав мені такі рядки:

*Ми топчемо і ворогів і друзів,
Обідні йоріки, всі на один копил.
На цвинтарі розстріляних ілюзій
Уже немає місця для могили.*

Це відбувалося 1962 року. За чверть століття (1987), коли в Москві вже вирувала перестройка, третя урядова биківнянська комісія в Києві підтвердила висновки двох попередніх: у Биківні лежать жертви німецько-фашистських загарбників. 6 травня 1988 року тут було відкрито меморіал, призначений проілюструвати відповідну концепцію. Його спроектував архітектор Вадим Михайлович Шапаров. На кам’яній плиті викарбували безсовісний текст: “Тут поховано 6329 радянських воїнів, партизанів, підпільників, мирних громадян, закатованих фашистськими окупантами у 1941—1943 рр.”. За незалежності цей напис було збито.

Пізнання культурної спадщини, лекторій

Професійна робота культурних діячів провадилася за, можливо, формальнішими за сам Клуб, секціями — театральною, мистецькою та ін.

Важливий запис у щоденнику Леся Танюка від 17 травня 1963 року: “Воно зовсім непогано влаштувати з осені в КТМ системні лекції, як оце Богдан Горинь. У хлопців величезні прова-

ли — не лише зі старої історії, а й із двадцятих. Мають бути системні лекції — Світличного, Дзюби, Кочура, мої по театру й драмі, Кузякіної, [Льоні] Грабовського — нова музика, а б хотів втягнути в це коло аполітичного поки що [Дмитра] Горбачова з музею. Жива ще когорта старших — від Антоненка-Давидовича до Рильського, до Таранушенка, до того ж таки Михайла Рудницького; його можна “завести” й розворушити...”. 8 січня 1964 року Ір. Жиленко занотувала: “Скоро почнуть регулярні лекції з досягнень фізики, хімії, біології, медицини, техніки тощо”. Реально з лекціями виступали І. Світличний, Г. Логвин, що керував поїздками по історичних місцях України з вивченням архітектурних пам’яток.

Співвідношення культурного й політичного складників шістдесятництва

Ідеологічною вершиною шістдесятництва стала праця Івана Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?” (супровідний лист І. М. до Шелеста й Шербицького датується груднем 1965 року). Чи не головне тут було найстрашніше для партноменклатури — розвесити ідеального Леніна й сучасну партноменклатуру, піддавши різкій критиці діяльність і сучасного йому московського Політбюро, і його київської експозитури.

Пізніша праця Максима Сагайдака (Степана Хмари) “Етноцид українців в СРСР” (після арешту В. Чорновола виходила лише в закордонному “Українському віснику”, ч. 7/8, 1975), була генетично пов’язана і з працею Дзюби, і з ближчою йому роботою Івана Геля.

З історичного боку цікава не стільки літературознавча, а й передусім політична діяльність Івана Світличного, Алли Горської та їхніх друзів, тим більше, що брали людей не так за організацію несанкціонованих поетичних вечорів, як за політику. У слідчих справах членів Клубу творчої молоді знаходимо як “вещдоки” не лише самвидавні вірші, а й *там-видав* (у різному вигляді) — і “Вивід прав України / Впорядкування, вступна стаття і довідки Богдана Кравцева” (Пролог, 1964), і “Україну і українську політику

Москви” Мирослава Прокопа (Ч. І. Мюнхен, 1956), які шістдесятники поширювали.

Найвидатніші поети тієї доби писали про далекі країни, географічно віддалені від нас події. Але всі сучасники, усі читачі “Літературної України”, усі присутні на вечорах молоді поетів, усі щасливці, хто чув ці твори в авторському виконанні у господі Світличних, вперше знайомлячись із цими творами, розуміли, що йдеться про них самих.

Кінець шістдесятництва, зокрема КТМ

Діяльність шістдесятників викликала шалену протидію і всілякі перешкоди з боку влади. Брутальним побиттям було вкорочено життя Симоненкові. Активну діяльність членів Клубу у їхніх попередніх формах припинили арешти 1965 року.

Перелік репресованої тоді молоді беру з книжки **В’ячеслава Чорновола** (“Лихо з розуму”: Портрети двадцяти “злочинців”: 36. матеріалів), зіставляючи її відомості зі смолоскипівською енциклопедією “Рух опору в Україні”. 24 серпня 1965 року були арештовані **Іван Гель** і **Мирослава Зваричевська** (Львів), 25 серпня — **Ярослава Менкуш** (Львів), 26 серпня — музейник і мистецтвознавець **Богдан** і його брат **Михайло Горині** (Львів), хімік-лаборант **Євгенія Кузнецова** (Київ), 27 серпня — музейник **Ігор Герета** (арештований в Одесі, переведений до Тернопільської тюрми) та живописець і графік **Панас Заливаха** (Івано-Франківськ), 28 серпня студент-стоматолог **Ярослав Геврич**, та інженер геолого-розвідувального НДІ **Олександр Мартиненко** (Київ), **Михайло Осадчий** (Львів). Того самого дня зробили трус у інженера-геодезиста інституту “Київоблпроект” **Івана Русина** (дати арешту немає). 31 серпня відбувся трус у **Світличного**, 1 вересня його вперше заарештували, але за кілька місяців випустили. Постійні переслідування тривали протягом подальших десятиліть і закінчилися його загибеллю. У серпні (дати немає) були заарештовані також співробітник Інституту геофізики **Микола Гринь** (Київ), **Дмитро Івашченко** (Луцьк), учитель музики **Методій Чубатий** (Тернопіль). Наприкінці серпня забрали **Михайла Озерного** (Івано-Франківська обл.), 1 вересня — історика **Валентина Мороза** (викладав в Івано-Франківську, суджений у Луцьку). Невдовзі до них приєднали й старших: 4 вересня 1965 року узяли письменника й педагога **Михайла Масютка** (арештований у Феодосії й доправлений до Львова, вперше арештований 1937), 13 листопада — лексикограф **Святослава Караванського** (Одеса, вперше арештований 1945). За випадкових обставин 23 травня 1966 року посадили письменника **Анатолія Шевчука**, Валерієвого брата (Житомир).

28 листопада 1970 року хтось, досі невідомий на ім’я, убив Аллу Горську. Перед членами Клубу творчої молоді розпочався новий період життя. Яскрава діяльність КТМ, сповнена надій і радісної творчості, скінчилася. Доходило краю саме їхнє молоде життя. Почався період так званого “застою”. 1972 року прокотилася нова хвиля арештів. Набувши нових форм, що одержали назву дисидентства, діяльність шістдесятників перейшла на інші рівні.

Іван ЮЩУК, професор Київського міжнародного університету

Інтелект, як пояснює тлумачний словник української мови, — це “розум, здатність людини думати, мислити”. Чи існує залежність між рідною мовою й інтелектом людини? Чи для інтелектуального розвитку людини має значення, якою мовою вона постійно користується, думає — рідною чи чужою?

Щоб фахово говорити на цю тему, слід насамперед з’ясувати, яка ж мова є рідною для людини.

У недавньому ухваленому Верховною Радою законі “Про засади державної мовної політики” дано два різні визначення цього поняття, які виключають одне одного. У статті 1 закону стверджується: “Рідна мова — перша мова, якою особа оволоділа в ранньому дитинстві”. У статті 3 говориться вже протилежне: “Кожен має право вільно визначати мову, яку вважає рідною... і змінювати свої мовні уподобання”. Тож чи існують об’єктивні критерії, за якими можна визначити, яка все-таки мова рідна для людини?

Чи справді рідною є та мова, якою людина вперше заговорила? Факти цього не підтверджують. Видатний український письменник і громадський діяч, автор знаменитого чотиритомного “Словаря української мови” Борис Грінченко народився й виріс у повністю російськомовній сім’ї: мати — росіянка, батько — офіцер російської царської армії, але за рідну Борис Грінченко мав українську мову і працював заради її збереження й розвитку, про що свідчить уся його творчість і його саможертвна діяльність на терені рідної мови. Видатний український поет Володимир Сосюра народився й виріс у російськомовному Донбасі, навіть свої перші вірші починав писати російською мовою, але за рідну визнав лише українську і всіляко захищав її і страждав за неї. Пригадаймо його вірш “Любіть Україну”. Відомий письменник Борис Антоненко-Давидович, звинувачуваний за радянських часів в “українському буржуазному націоналізмі”, дитячі роки провів у російськомовному Брянську і в сім’ї весь час чув лише російську, тому в нього, як пише його біограф, “найперші враження і мова раннього дитинства були російські”. Але він, як міг, обстоював права української мови в Україні. Йому ж належить відома праця про культуру української мови “Як ми говоримо”. І таких прикладів серед українців чимало. До речі, і основоположник нової російської літератури славетний Олександр Пушкін у дитинстві від батьків і гувернерів чув тільки французьку, розмовляв тільки нею і перші в житті вірші почи-

Рідна мова й інтелект

нав писати саме французькою, але сказати, що рідною мовою для Пушкіна була французька, — було б блюзнірством.

Отже, рідна мова не обов’язково та, яку вперше почула людина в дитинстві, і навіть не та, якою вперше вона заговорила.

То, може, рідну мову людина може вибирати, міняти, як рукавички, залежно від того, яка кон’юнктура, які вяння — сьогодні одна, а завтра — інша? Та й те ні. Бо в народі й серед нормальних людей є чіткий критерій визначення рідної мови. Тат’яна, героїня поеми “Євгеній Онегін” того ж Олександра Пушкіна, не розмовляла російською мовою:

*Она по-русски плохо знала,
Журналов наших не читала
И выражалась с трудом
На языке своём родном...*

Але рідною мовою своєї героїні Пушкін вважав російську, хоч вона в житті користувалася, як можна здогадуватися, лише французькою мовою.

Тарас Шевченко з 15 років був відірваний від українськомовного середовища (Вільно, Петербург), шість років ретельно вивчав, крім малювання, російську мову в Петербурзькій академії мистецтв (тут вона була обов’язковим предметом), десять років йому втовкмачували її унтер-офіцери в Оренбурзьких степах, а проте він її так і не визнав рідною. Навпаки, послухаймо його. “А на москалів не вважайте, нехай вони собі пишуть по-своєму, а ми по-своєму. У їх народ і слово, і в нас народ і слово”, — писав Тарас Шевченко в підготовленій передмові до невиданого “Кобзаря”. Ось і свого брата Варфоломія він просить: “Ще раз прошу, напиши мені письмо по-своєму, будь ласкав, а не по-московському”. Тож розмови про дві рідні мови в Тараса Шевченка — це теж тенденційне невігластво і блюзнірство.

Отже, існує об’єктивний критерій для визначення рідної мови людини — це мова її роду й народу. До якого народу я признаюся, то й мова того народу є моєю рідною, хоч я, скажімо, працюючи в якійсь міжнародній установі, змушений постійно послуговуватися міжнародною англійською чи російською мовою або, приїхавши в рідне село і шануючи рідно, перехожу на місцевий русинський чи якийсь інший діалект.

Німці, наприклад, у побуті розмовляють своїми діалектами, а вони такі різні, що часом важко розуміють один одного, проте ніхто з них не вважає діалект рідною мовою, а тільки загальнонімецьку літературну мову.

Ще за радянських часів знаний радянський мовознавець Іван Костьович Білодід із повним резонансом стверджував: “Національною мовою українців — корінного населення Української Радянської Соціалістичної Республіки, одного з найбільших народів Європи, другої за чисельністю (після російської) соціалістичної нації Радянського Союзу і другого ж за цією ознакою народу в слов’янському світі, є українська мова”. І саме так: рідною мовою для німця є ні-

мецька мова, для француза — французька, для росіянина — російська, а для українця — звичайно, українська. І це природно: адже кожен народ сам собі творить мову, без чужої допомоги. І творить її відповідно до свого, а не чужого менталітету. Українцям чи німцям немає потреби сніг називати двадцятьма різними словами залежно від його стану, а ескімос має таку потребу, бо це його життєва необхідність.

Найоптимальніше й найоб’єктивніше визначення рідної мови дано у “Вікіпедії” — авторство не зазначено: “Рідна мова — мова, яку виробили рідні по крові покоління, саме цю мову людина в нормальних соціальних умовах вивчає найперше. Незнання рідної мови не виключає її існування і не означає автоматичного привласнення цього означення засвоєній чужій мові”. Якщо людина з дитинства змушена користуватися мовою чужого народу, то це означає, що вона живе в ненормальних соціальних умовах.

У декого може виникнути питання: для чого стільки уваги мові взагалі й рідній зокрема? Ну от є мова, хоч би чия і яка вона там була, своя чи чужа, досконала чи покалічена, — тож спілкуйся нею, аби тебе розуміли. Хіба не все одно, якою мовою користуєшся? Аби жилося добре, аби було вдосталь ї їсти, й пити. У чомусь, справді, все одно, коли йдеться тільки про людське животіння, а в чомусь, коли йдеться про духовність, — далеко не все одно.

У літературі описано випадок, коли діти змалку не чули людської мови. 1920 року індійські мисливці виявили у вовчому лігві двох дівчаток разом із вовчятами. Одній із них було приблизно років сім-вісім, другій — років два. Менша скоро померла, а старша, яку назвали Камалою, прожила ще близько 10 років. Вона ходила на чотирьох, спираючись на руки й коліна, хлєбтала воду язиком, м’ясо їла лише з долівки, зривала з себе одяг, ночами вила по-вовчому. Тобто її поведінка була повністю запрограмована вовками. Тільки через два роки вона навчилася стояти, через шість — ходити. Протягом чотирьох років Камала вивчила тільки шість слів, а за сім років — 45. Вона так і не навчилася думати, не усвідомила себе людиною, хоч наприкінці свого життя й стала горнутися до людей. Серед вовків їй, безперечно, не бракувало ні зовнішніх вражень, ні їжі. Вовки, очевидно, дбали про неї, як і про своїх вовчат. Не вистачало їй лише одного — людської мови. Сказано ж бо: не єдиним хлібом живе людина.

Людині, крім харчів і тепла, потрібне ще й слово. Через людську мову людська істота запрограмовується на людину. Брак мовного спілкування призвів, як бачимо на прикладі Камали, до цілковитої розумової глухоти людської істоти.

Що ж являє собою мова взагалі? Людська мова складається з трьох функціонально-структурних компонентів: фонетики (набір звуків), лексики (набір слів) і граматики (набір символів для кодування можливих зв’язків між явищами дійсності). Фонетика забезпечує вихід мови назовні, в оточення, тобто матеріалізує мову. Функція фонетики насамперед соціальна. А внутрішній світ людини, її психіку, її душу, її ін-

дивідуальність формують лексика й граMATика.

Лексика членує на окремі елементи всесвіт, що його людина тримає у своїй уяві, бо ж усе, що ми бачимо, чуємо й відчуваємо, фіксується і майже назавжди залишається в мільярдах клітин головного мозку. Крім того, лексика ще й певною мірою визначає співіснування та ієрархію відповідної людини дійсності. Членуючи той уявлюваний всесвіт на більшій й меншій частини, лексика присвоює їм символи — назви, якими й оперує людина, коли думає чи спілкується. І кожен раз, коли ми чуємо те чи інше слово, у нашій уяві постають відповідні фрагменти навколишньої дійсності. І, навпаки, коли ми вимовляємо ці слова, слухач теж повинен уявляти те саме, що й ми. Інакше спілкування не відбувається. А слова в кожній мові членують світ досить по-різному, так, як його бачить і членує певний народ у сукупності, тобто нація. Тому в різних мовах майже немає слів із цілком тотожним значенням, щоб замість них можна було механічно підставляти слова іншої мови.

ГраMATика закодує всі можливі зв’язки між вищелюваними уявними елементами дійсності, співвідношення й взаємодія між ними. Чужі слова з усіма їхніми відтінками значень можна сяк-так вивчити, а щоб осягнути граматику — треба докорінно перебудувати свій спосіб мислення. Геніальний Микола Гоголь, пишучи свої твори, користувався російською лексикою (шоправда, далеко не точно), а граMATика, сам лад мовлення в нього — український. Російська мова для Гоголя не була рідною. Один із дослідників більш-менш точно сказав про мову його творів: “Он к русскому ржаному хлебу подмешивал и украинской соли и даже перца”. Сам Гоголь про себе сказав ще точніше: “Сам не знаю, какая у меня душа, хохлацкая или русская”. Душа в нього (сприймання дійсності, лад мислення) була українська, але він її тамував, гнітив, і в цьому роздвоєнні й виявився трагізм Миколи Гоголя.

Людину творить мова. Як комп’ютер без програми, вираженої чітко визначеними відповідними символами, — це лише металевий брухт, так і людська істота, не запрограмована і не структурована людською мовою, не стає людиною.

Отже, якщо мова — це програма стосовно людини, то чи байдуже, яка й чия мова виконуватиме цю функцію стосовно дитини, що перетворюється на людську особистість? Люди різних національностей так чи інакше ризикують своєю зовнішністю: формою обличчя, кольором очей, тілесною поставою. І це самоочевидно. Точому в людей різних, так би мовити, національних популяцій не повинна якоюсь мірою ризикитися й структура головного мозку, основного вмістилища людської душі? Адже людський мозок — це велетенська система, яка складається з багатьох мільярдів нейронів і безлічі зв’язків між ними. Як пише відомий американський психолог Денніс Кун, “головний мозок людини... складається зі 100 мільярдів нейронів, індивідуальних нервових клітин... Кожен нейрон у чарівливому світі головного мозку пов’язаний із 15000

інших нейронів. Ця мережа забезпечує об’єднання й збереження величезної кількості інформації. Фактично в головному мозку окремої людини може бути більше “доріжок”, що зв’язують між собою нейрони, ніж атомів у всьому всесвіті”. Фантастично, але, мабуть, близько до істини. У такій колосальній системі відмінності неминучі, і внаслідок спадковості ці відмінності, передаючись з покоління в покоління, стають домінуючими в тієї чи іншої нації.

У такому разі особливостям організації мого мозку якнайкраще відповідає саме мова, створена моїми предками, з якими в мене завжди є набагато більше спільного в структурі мозку, ніж з представниками інших національностей. Як пише відомий мовознавець Михайло Кочерган, “надзвичайна прихильність людини до рідної мови зумовлена тим, що кожному народові властиві неповторні асоціації образного мислення, які закріплюються в мовній системі й становлять її національну специфіку”.

Наприклад, хто має справу з англійською мовою, той раз по раз стикається з незрозумілою й немотивованою для нас специфічною багатозначністю англійських слів. Ось побутове слово boot [bu:t] — назва, що стосується взуття: черевик, чобіт, копіяк (удар взутою ногою). Між цими значеннями слова ми ще відчуємо певний зв’язок, хоч нас і дивує нерозрізнення в англійській мові черевика і чобота, але подальші асоціативні значення цього англійського слова в нашому розумінні видаються дивними, штучно притягнутими: новобранець (про моряка), багажник, вигода, користь, гроші (розмовне), аванс зарплати. Або візьмемо англійське слово chek [tSek] — перешкода, зупинка, затримка, перевірка, контроль — ці значення ми ще сприймаємо як якоюсь мірою споріднені, але значення позначка, номерок у гардеробі, ярлик, картата тканина, шотландка, рахунок у ресторані, шах у шахах, тріщина в дереві і ще трохи в іншому написанні, але в такому самому звичанні банківський чек (chek [tSek]) — для нас ніяк не в’яжуться з основним значенням слова — перешкода, зупинка.

Між різними значеннями того самого англійського слова ми часто не бачимо жодного зв’язку, а для англійця такий зв’язок самоочевидний. Це зумовлено тим, як означає щойно цитований мною мовознавець Михайло Кочерган, що кожному народові властиві свої неповторні асоціації образного мислення, які й закріплюються в мові. Таким чином, мова аж ніяк не нейтральна стосовно тієї чи іншої людської спільноти і кожної людини, яка належить до цієї спільноти. Мова — це не щось таке, що можна легко міняти.

Тож чи варто, чи доцільно в такому разі зрідкатися своєї національної, а отже, рідної мови й халатитися за чужу, навіть престижнішу? Як відомо, в Росії XIX століття у високих колах модною була французька мова, тільки нею зверталися вже до немовлят, розмовляли у великосвітських салонах, але чи хоч один франкомовний росіянин став бодай поганеньким французьким письменником? Або вченим? Матеріальні умови для цього в них були, не вистачало тільки духовних, інтелектуальних умов, які створює лише рідна мова. Дали своїй нації неощіненні духовні скарби тільки

Продовження на стор. 12

Закінчення.

Початок на стор. 11

Рідна мова й інтелект

ті, хто повернувся до рідної мови: Пушкін, Тургенев, Лев Толстой.

Як писав великий педагог Костянтин Ушинський — і йому не можна не вірити, — “не умовних звуків тільки вчиться дитина, вивчаючи рідну мову, а п’є духовне життя й силу з рідної груди рідного слова. Воно пояснює їй природу, як не міг би пояснити її жоден природознавець; воно знайомить її з характером людей, що її оточують, з суспільством, серед якого вона живе, з його історією та його прагненнями, як не міг би ознайомити жоден історик; воно вводить і в народні вірування, в народну поезію, як не міг би ввести жоден естетик; воно, нарешті, дає такі логічні поняття й філософські погляди, яких, звичайно, не міг би дати жоден філософ”. Не випадково великий французький філософ Вольтер стверджував, що основні європейські мови можна вивчити за шість років, а рідну треба вчити все своє життя.

Відмова від рідної мови, сформованої протягом багатьох століть рідним народом на рідній землі, призводить, як зазначив видатний мовознавець Олександр Потебня, до “деморалізації суспільства, аморальності, спідлення”. Намагання батьків із меркантильних міркувань відлучити своїх нащадків від нібито неprestижної мови рідного народу Олександр Потебня оцінював украї негативно: “Так з дітей, які мають непогані здібності, роблять напівдіотів, живі пам’ятки безглуздя й душевного холопства батьків”.

Рідна мова, мова рідного народу й рідної землі посилює інтелект людини, помножує її творчі можливості.

Тарас Шевченко, як уже було сказано, у 15 років був російськомовним середовищі: пан Енгельгардт, Вільно, Петербург, шість років навчання в Петербурзькій академії мистецтв, де російська мова була одним із основних предметів і де викладання велося, звичайно, російською мовою, десять років солдатчини в Оренбурзьких степах, де української мови, звісна річ, не було чути, потім знову Петербург, бо в Україну не пускали. Навіть писати Тарас Шевченко починав російською мовою. Але геніальним став саме тому, що творив рідною мовою рідного народу. І всесвітню славу здобув не російськомовними творами, які російською мовою писав вимушено, бо ж йому на заслання було найсуворіше заборонено писати, та ще й, не дай Боже, українською мовою. За таке могли ще раз повторити термін заслання. Саме в творах, писаних рідною мовою, Тарас Шевченко якнайповніше розкрив свою душу.

Панас Мирний за тогочасних умов мусив змалку користуватися російською мовою. Навіть свій щоденник у неповні шістнадцять років почав писати російською. Та вже третього дня задумався: “Какое несчастье Украине, этой бедной вдове, народ подавлен, воспитание на родном языке запрещено... Не начать ли дневника писать на украинском языке? С завтрашнего дня же бросаю московский и беру за свой”. І справді, наступного дня в щоденнику він записує вже рідною мовою: “Я тільки знаю, що я дурень, та й превеликий, що не вчивсь нашої мови”. І його романи, повісті, оповідання українською мовою — на рівні найкращих творів світової літератури.

Талановита українська поете-

са й безстрашна патріотка Олена Теліга, яку німецькі фашисти розстріляли 1942 року в Бабиному Яру, народилася в Підмосков’ї у зросійщеній українській сім’ї, жила в Петербурзі, виховувалася в російському імперському дусі. Тогочасну себе вона пізніше змалувала так: “Уявіть собі великодержавного, петербурзького, імперіального шовініста, який з перших дитячих років зник дивитися на весь простір на схід, захід і південь від Петербурга як на свою кишенькову власність. І якого не обходять ні ті живі істоти, що той простір заповнюють, ні ті життєві інтереси, що в тому просторі існують”. І ось в еміграції, у Празі, вона зіткнулася з кричущою національною несправедливістю. “Я була тоді в товаристві блискучих кавалерів, ми сиділи при столику і пили вино, — згадувала Олена Теліга бенкет, влаштований в еміграції комітетом російських монархістів.

— Не відомо хто і не відомо з якого приводу почав говорити про нашу мову зо всіма відомими “залізку на пузяку”, “собачий язык”... “мордописня”... Всі з того реготалися... А я враз почувала в собі гострий протест. У мене дуже швидко наростало обурення. Я сама не знала чому. І я не витримала цього напруження, миттю встала, вдарила кулаком по столу і обурено крикнула: “Ви хами! Та собача мова — моя мова! Мова мого батька і моєї матері! І я вас більше не хочу знати!...” З того часу я почала, як Ілля Муромець, що тридцять три роки не говорив, говорити лише українською мовою”. Якби Олена Теліга залишилася поза рідною мовою, мовою свого народу, то навряд чи розкрився б її неординарний поетичний талант і навряд чи поклала б вона своє життя за Україну.

І ще один приклад — порівняно недавній. Григор Тютюнник, український письменник, неперевершений майстер новели, народився на Полтавщині, але з шести років виховувався в дядька Филімона на Донбасі, бо батька арештували й депортували в Сибір, навчався в російській школі, бо української не було. З того часу і до 1962 року, коли йому виповнився 31 рік, як зазначав сам Григор Тютюнник, він розмовляв, писав листи, іноді оповідання тільки російською мовою, відслужив у радянському морському флоті, де української мови, Боже

борони, не чути було, закінчив російське відділення Харківського університету і перше оповідання “В сумерки” надрукував російською мовою. Але його брат, відомий письменник Григорій Тютюнник, автор чудового роману “Вир”, прочитавши це оповідання, відзначив його несприродність, до певної міри штучність і порадив писати таки своєю, українською мовою. І тоді Григор Тютюнник у 31 рік заповзівся за вивчення рідної мови. Пізніше він писав: “Прочитав словник Грінченка і ледве не танцював на radoшах — так багато відкрив мені цей блискучий твір. Негайно переклав свої “Сумерки” на рідну мову і тепер уже не розлучаюся з нею до самої смерті”. Мова його творів вражає своїм багатством і точністю, своєю досконалістю.

Ну що б, здавалося, слова...

Слова та голос — більш нічого.

А серце б’ється — ожива,

Як їх почує!.. —

записав Тарас Шевченко 1848 року в неволі на далекому Косаралі, зворушений рідною українською піснею земляка.

Бог, чи Абсолют, чи Універсальний закон всесвітнього існування (кому як зручніше) вплив кожному народові його неповторну мову як інструмент не тільки взаєморозуміння, а й пізнання й осмислення навколишнього світу, як інструмент саморозвитку. Як кожна людина трохи по-своєму сприймає навколишню дійсність, так і кожна мова по-своєму відображає, віддзеркалює, переломлює, членує явища, і таким чином, завдяки різноманіттю мов, людство в своїй сукупності має змогу якомога повніше й докладніше відтворити картину світобудови. Без тої чи іншої мови вселюдське уявлення про світ буде не таким повним, як неповною буде веселка без якогось кольору або навіть його відтінку. Тому кожен народ зобов’язаний дбати про цей дар, захищати його, розвивати, відточувати, удосконалювати, помножувати його можливості й ефективно використовувати його. Народ, який не чинить цього, грішить проти Найвищої сили. Такий народ зникає з лиця землі як народ, як зникли печеніги й половці і багато інших народностей. Бо якщо я не говоритиму рідною мовою, і ти, і ти, то чи збережеться рідна мова, а отже, й рідний народ? Це байдуже тільки для безбаченків,

для людей, для яких, як писав Іван Карпенко-Карий, Котляревський “без надобності”.

Мова не тільки засіб спілкування, а й могутній інструмент мислення та пізнання світу. Якщо спілкуватися можна з однаковим успіхом будь-якою мовою, аби тільки володіти нею, то мислення й пізнання світу, а отже, й інтелектуальний розвиток найефективніше здійснюється за допомогою рідної мови (мови рідного народу й рідної землі).

Мова будь-якого народу, зокрема й нашого теж, природно починалася в глибокій давнині зі жменки слів і найпримітивнішої граматики. У процесі життєвої практики людей та чи інша мова розвивалася, збагачувалася протягом багатьох століть, відкидала випадкове й закріплювала закономірне, розширювала свої виразні й пізнавальні можливості. І постійно відбивала мінливі умови життя. Таким чином мова, передаючись від покоління до покоління, вбирає, акумулює в собі життєвий досвід найвіддаленіших предків і, отже, полегшує нащадкам орієнтацію в міжлюдських стосунках, у природних умовах своєї землі і взагалі в цьому світі.

Така мова якнайкраще пристосована до психологічних особливостей народу — творця мови, його способу мислення, уявлень (менталітету), природного середовища і, отже, якнайкраще сприяє всебічному виявленню творчих духовних сил і усього народу, і кожної окремої людини, що належить до того народу. Як писав німецький мовознавець позаминулого століття Вільгельм Гумбольдт, “мова є ніби зовнішній вияв духу народу; мова народу є його дух, і дух народу є його мова — важко уявити собі щось більш тождне”. Кожна мова позначена неповторною індивідуальною печаттю її носія — народу, і в тому її найбільша цінність.

“Найбільше і найдорожче добро в кожного народу — це його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, досвід, розум”, — писав Панас Мирний. Тільки користуючись рідною мовою й, таким чином, активно розвиваючи її, той чи інший народ (а народ — це ми разом і кожний зокрема) може справно виконувати свою місію на землі, визначену йому Провидінням.

Донецькому національному академічному українському музично-драматичному театру

Дорогі рідні,
друзі й колеги незабутнього
Марка Матвійовича!

Велике горе чорним крилом накрило Україну. Втрата одного з лідерів українського театрального мистецтва Марка Бровуна приголомшила національний культурний світ і відлуниться гірким смутком у Росії, в Білорусі та інших країнах. Марка Матвійовича ми поважали, любили, захоплювалися його подвижницькою творчою та організаційною енергією, невтомним пошуком оригінального репертуару, нових творчих особистостей, його турботою про сприятливі умови праці для трупи й усього колективу.

Музично-драматичному театру Марко Матвійович віддав 37 років. Завдяки високому рівневі творчості колективу він зумів вивести рідний театр в лідери української театральної справи. Це був художній керівник від Бога, який володів дивовижною енергетикою, спрямованою на творчий пошук, на мистецький експеримент, зберігаючи курс на національну й закордонну класику, а також на сучасну драматургію. Це ж завдяки Марку Матвійовичу театр устоявся статусу національного, отримав звання лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, заявив про себе як театр із яскравим, оригінальним творчим обличчям.

Особлива заслуга Марка Матвійовича у впровадженні української мови в репертуар театру. Висока культура сценічного мовлення українською мовою робить честь славетному Донецькому національному академічному українському музично-драматичному і слугує прикладом для багатьох інших українських театрів.

Ми, його друзі й однодумці, глибоко опечалені неправою втратою славного сина України, видатного театрального діяча Марка Матвійовича Бровуна і зі скорботою висловлюємо співчуття родині, друзям і колегам покійного. Хай рідна земля буде Вам пухом, дорогий наш друже!

Вічна пам’ять!

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ,
директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, академік НАН України, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка;

Іван ДЗЮБА,
академік НАН України, Герой України, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка;

Іван ДРАЧ,
поет, Герой України, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка

Фото Олександра Литвиненка

Микола МАХІНЧУК,
заслужений журналіст України

Ще давно зрозумів і публіцист — лауреат Шевченківської премії В. Я. Стадниченко. Видавши книгу “Іду за Сковородою” (“Криниця”, 2002), відчув: пізнання Сковороди сьогодні, в ХХІ столітті, лише починається. І знову вирушив стежками мандрівного генія, аби поповнити знання про нього із уст його і наших сучасників, заглибитися в архіви, приватні колекції, віднайти та обнародувати оригінали документів, іноді й зовсім незнаних широкому загалу.

Минуло десять літ, і київське видавництво “Криниця” представило читачам ошатну, ілюстровану, майже 500-сторінкову книгу Володимира Яковича “Садівник щастя. Сковорода як дзеркало України”. У ній вміщено нариси, дослідження, спогади, поезії і світліни про Григорія Савича та з поля сквородинознавства.

Як наголошують видавці, ця книга — щира й чесна авторська спроба виписати об’ємний образ Григорія Сковороди —

видатного філософа, письменника, мораліста. Постать мислителя зіткана стереоскопічно: з мандрівних доріг Сковороди Україною і світом, із проєкції його творчої спадщини на наш час, із прямого дотику його вчення й моральних приписів до тривожних викликів ХХІ століття.

Звідси стрижень книги — органічне поєднання сквородинівської науки про щастя людини, природженість її до праці на землі із глобальною вимогою сучасності — сталим (гармонійним) розвитком суспільства. Рельєфний образ мислителя вдало доповнюють спогади людей, що обрали в житті сквородинівську стежу. Високий образ поета Сковороди вивершує ліричне мереживо віршів поетів минулого й сучасних. Книга звернена до вдумливого читача, який відчуває потребу приєднатися до сучасного сквородинівського руху, зробити свій внесок у духовну сквородинізацію України як тест на майбутню нашої нації.

Перо дослідника скрупульозно відтворює стежки-дороги Григорія Савича до наступних поколінь і наші до нього.

Перші — що вивели його з Чорнух через круту Горлово гору під омовором Могилянки, до придворної капели в Санкт-Петербурзі, п’ятирічної науки в Європі (Шарошпаток біля Токая, Прешпорк (Братис-

Дорогами Григорія Сковороди мандрює публіцист Володимир Стадниченко

Про видатного українського мандрівного філософа, поета-гуманіста написано десятки книг, сотні обширних наукових і популярних статей. Здавалося б, повноту висвітлення його творчості і житейських доріг забезпечено. Але кожен автор, завершуючи свою чергову працю про Григорія Савича, відчуває: мислитель ще не пізнаний і не розкритий до кінця. Бо тому чи тому поколінню нащадків являється Сковорода, суголосний саме його часу.

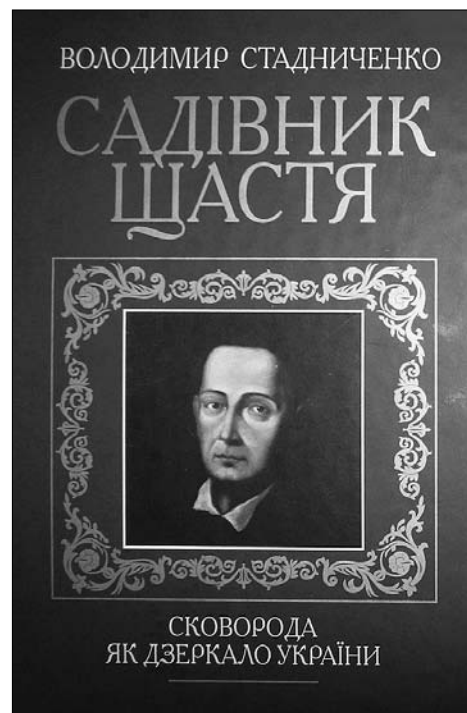
лава), Трнава), подарували нам його Переяславський пролог, Каврайський спалах, байки у Бабаях і Харківському колегіумі, філософські роздуми останніх літ життя в Пан-Іванівці.

Другі, наші — через численні легенди, які ще за життя супроводжували мандрівного філософа, та перші оприлюднені друком праці (“Сионский вестник”, 1806; “Украинский вестник”, 1817). Іван Вернет і Гесс де Кальве, Олександр Хашдеу, Ізмаїл Срезневський, московське “Людинолюбне товариство”.

А далі, як наголошує автор, свої не зрозуміли свого (Пантелеймон Куліш, Тарас Шевченко). Та й “Русское слово” поглузувало над Сковородою, чому дав відсіч Микола Костомаров.

В. Стадниченко називає всі ґрунтовні на межі ХІХ—ХХ століть розвідки про життя і творчість Григорія Сковороди (І. Лісенков (Лисенко), Д. Багалій, Ф. Зеленогорський, В. Бонч-Бруєвич) та інших, пізніших авторів, із праць яких і постала філософська та поетична велич мислителя.

Два рівноважні рамена у філософії Сковороди, підкреслює автор, — свобода і щастя. На такому надійному підмурку закликає Сковорода будувати сучасний український дім, усе наше життя. Своєю мудрістю і пророцтвом він достукується в

ХХІ століття, прямо й просто звертається до нас — своїх далеких нащадків. Через віки мислитель розпізнав труднощі нашого зростання і вказав на головну нашу притугу — “моральний застій”. Живи по правді, дій по совісті, знайди себе в “сродній” праці. Водночас звиряй із продуктивністю рідної землі свої бажання і потреби, які не можуть бути надмірними, мають бути розумно обмеженими. “Живи повстримно” — ось настанова Сковороди. Так позначається сьогодні сталий (гармонійний) розвиток: живи й працюй, не проїдаючи резерви й запаси наступних поколінь.

Саме на цьому акцентує автор, друкуючи в книзі серію матеріалів громадського оргкомітету великого проекту “Григорій Сковорода — 300”, який очолює Герой України, голова Українського фонду культури, академік НАН України Борис Олійник. Варто зазначити, що Володи-

мир Стадниченко — один з ініціаторів створення цього оргкомітету і невтомний учасник усіх добрих його справ, спрямованих на гідне відзначення 300-літнього ювілею Сковороди (2022 р.): вшанування пам’яті, видання, популяризація й вивчення великої та актуальної спадщини Перворозума.

Так народилося звернення громадян Чорнухинського краю до шанувальників життя і творчості Сковороди, до всіх співвітчизників: посадити сквородинівські діброви. Такі вже з’явилися на Харківщині й Полтавщині, на Житомирщині та Київщині. І це лише початок великої роботи.

Значення Сковороди в нашому житті з року в рік зростатиме. Сковородинізація України, наголошує В. Стадниченко, — духовна, культурна, моральна, економічна — набиратиме незворотності. Є надія, що здійсненням великого проекту “Григорій Сковорода — 300” ми зупинимо катастрофічний злам нашого життя, переможемо зростаюче моральне збайдужіння, що висушує наші серця, захистимо високі українські цінності.

На цьому наголошувалося днями і на презентації книжки В. Стадниченка “Садівник щастя” у Меморіальному музеї Г. С. Сковороди у Переяславі-Хмельницькому. Солідне зібрання науковців-сквородинознавців і студентів місцевого університету, що носить ім’я видатного філософа, бібліотечних працівників Переяславщини привітав міський голова О. Г. Шкіра, який висловив надію, що присутня молодь не залишиться осторонь конче потрібної роботи, аби ідеї і зміст життя Григорія Савича стали суттю кожного.

На жаль, поки що ми, за висловом Ліни Костенко, дуже далеко від чарівної флейти Сковороди. На цьому наголошували всі виступаючі. А сам автор, який нещодавно повернувся з Угорщини, додав: у Токаї і не лише там Григорія Савича знають і шанують — його портрет висить у кабінетах місцевих керівників поруч із портретом президента. Бо Сковорода не лише український Сократ, він — громадянин світу. Так що і ми в своєму громадянстві маємо рівнятися на нього.

Володимир Стадниченко подарував свої книги бібліотекам і школам Переяславщини. І закликав присутніх не лише збагачуватися знаннями про великого Українця, а йти за ним, наслідувати його високий взіреть людяності і душевної краси.

Надія КИР’ЯН

У передмові до антології “Сто років з Андрієм Малишком” письменник Василь Трубай розповідає цікавий епізод, коли він у чужому Едмонтоні (Канада) в автобусі почув “Пісню про рушник”. “Кілька акордів на гітарі і задушевний жіночий голос заспівав проникливо й широким: *Рідна мати моя, ти ночей не доспала... Я кинув швидкий погляд на пасажирів, але вони ніяк не зреагували на Малишкову пісню... А мені раптом в душу хлинула така гонорова хвиля, що я ледве стримався, аби не закричати на весь автобус: “Слухайте! Це ж Малишко! Це ж мій земляк з Обухова, аж тут, у Канаді, на іншому континенті! Це ж звучить моя рідна українська мова! І не на сцені, не на якомусь зібранні української діаспори, а просто в громадському транспорті на вулицях англійськомовного Едмонтоні”... Але я не закричав. Відвернувся до вікна і, не соромлячись сліз, мовчки слухав пісню... і відчував, яким рідним в одну мить став мені Малишко, і яку містичну, молитовну силу мають слова, коли вони сказані справжнім поетом”.*

Такий пієтет до відомого земляка має не лише Василь Трубай, на Обухівщині дуже шанобливо ставляться до своїх земляків-митців, любовно плекають і викохують молоді таланти.

Показова в цьому плані Козинська ЗОШ, де працює письменниця, член НСПУ Ольга Довгоп’ят. Вона створила шкільний Музей літератури рідного краю. У ньому є місце і знаменитим землякам Григорію Косинці, Сергію Бердяєву, Анд-

Обухівщина — колиська таланти

14 листопада відомому українському поетові, перекладачеві, літературному критику Андрієві Малишку, який народився на Київщині в Обухові, виповнилося б 100 років. Цю ювілейну дату готується відзначити українська громадськість. Особливо шанують поета у його рідному краю. До цієї дати вже видана “Антологія літераторів Обухівщини”, чільне місце в якій посідають твори А. Малишка і про нього. 16 жовтня у Козинській ЗОШ розпочалися малишківські читання, організовані за ініціативи Національної спілки письменників України та ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

рієві Малишку, і нині сущим членом НСПУ, і тим, талановитим, хто через життєві обставини не став професійним письменником, і зовсім молодим. З повагою до діячів культури ростуть козинські школярі, які і самі беруть участь і перемагають у різноманітних мистецьких конкурсах, члени Малої академії наук пишуть солідні наукові роботи. Одна з найулюбленіших тем — зорова поезія. У цій галузі діти найуспішніші не лише в області, а й в Україні.

На малишківські читання до Козинської ЗОШ прибули члени НСПУ: заслужений діяч мистецтв України, співак, поет і перекладач Віктор Женченко, поетеса, лауреат премії ім. Степана Руданського Валентина Козак, прозаїк, лауреат премії ім. Григорія Косинки Василь Трубай, поет, журналіст Олександр Хмельовський. Вони залюбки поспілкувалися зі школярами, добре обізнаними з сучасним літературним процесом, іменами та творчістю своїх земляків. Валентина Козак вручила дітям — переможцям районного мистецького

конкурсу книжки Видавничого Центру “Просвіта”.

Гості відвідали також сільський музей видатного оперного співака, народного артиста України Анатолія Солов’яненка, який похований у Козині, чийм ім’ям пишуться, пам’ять про якого бережуть мешканці села. Підтримує культуру в Козині й сільська влада в особі голови Валерія Володимировича Гартіка, директора школи Наталії Іванівни Феденко. Завдяки активним і патріотичним людям Обухівщина залишається колиською таланти.

Олександр Усик — найкращий боксер світу 2012 року

Визначили переможців найпрестижнішої церемонії нагородження найкращих боксерів року, яку щорічно організує Міжнародна асоціація аматорського боксу (AIBA). Переможців обирали у десяти номінаціях. У номінації "Найкращий боксер елітного чоловічого дивізіону — 2012" перемогу здобув українець Олександр Усик.

Ще в Києві, коли проводжали українських олімпійців до Лондона, Олександр Усик серед інших боксерів вирізнявся козацьким оселедцем. А який запальний гопак утнув Олександр після перемоги у фіналі Олімпіади над італійцем Клементе Руссо! Справжній козак. Тож поспілкуємося з переможцем.

— **Чому оселедець?**
— Це данина козацькому духу, силі, сміливості й витривалості. Козакам оселедці були потрібні ще й для того, аби в бою відрізнити свого побратима від чужих бусурманських голів, які рубали козацькі шаблі.

— **Вам хтось порадив це зробити?**

— Ні, так само, як і одягнути козацькі шапки на проводи олімпійців у Києві, а потім і на відкриття та закриття Олімпіади в Лондоні. Ми самі це вигадали.

— **І де ви їх дістали?**

— Козацькі шапки ми замовили через Інтернет, а відповідальним за цей процес призначили Дениса Беринчика. Спочатку хотіли зробити верх (там, де тканина) червоним, але потім вирішили, що значно ефектніше буде, коли він матиме кольори нашого національного прапора — ми ж українці!

— **Коли ти повернувся додому, першою фразою дружини було: "Марш у перукарню!"?**

— Ні! Її моя зачіска подобається. До того ж дружина мій вибір поважає. Хоча, не приховувати, дехто справді каже: "Ой, яка безглузда зачіска". А я вважаю: головне, аби собі подобалося. Зрештою, наші предки так ходили. Мені соромитися нічого. Нехай кожен замислиться, яка це сила божа — козаки.

— **Багато українських спортсменів, особливо футболістів, вболівальники звинувачують у відсутності патріотизму...**

— Здоровий патріотизм у мене з дитинства — скільки себе пам'ятаю, завжди таким був. Я пишаюся, що народився на українській землі. І якщо ти десь представляєш свою країну — не важливо, у спорті чи ні, то повинен робити це з гордістю: ти тут народився, виріс, це твій прапор, твій герб! І абсолютно байдуже, яка зараз політична ситуація в країні і наскільки вона тобі подобається чи не подобається. Є поняття Батьківщина! Це помітно щоразу, коли приїжджаєш зі змагань. Навіть коли з Лондона приїхали — тут легше дихається, тут усе своє — я близько від дому. Не важливо, де ти — у Києві чи Сімферополі, Львові чи Донецьку, — це все моя Батьківщина. Тому не розумію інших... Наприклад, пам'ятаю, коли ми прилетіли в Пекін на Олімпіаду чотири роки тому, хтось українськими прапорами почав розкидатися. Та що ж це таке? Якби хтось з іншої країни зробив щось подібне, то їх із ганьбою вигнали б з Ігор. Батько Василя Ломаченка

Анатолій Миколайович збирав ті прапорці, щоб роздати їх китайцям. Або, як кажуть іноді (був такий випадок з однією знайомою спортсменкою), — мовляв, усе, набридла ця країна, треба "валити" звідси. У мене питання: а чого ти тоді тут досі живеш? Давай, "чеши" в Америку, або куди тобі там хочеться, але не смій такого казати! Батьків не вибирають. Так само і з Батьківщиною. Треба не "канючити", а жити тут і прагнути підняти країну, покращувати життя.

— **Сашку, але ти ж народився і виріс у Криму...**

— Ви що, думаєте, у моїх жилах не тече козацька кров?! У мене мама з Чернігівської області, а тато — із Сумської. Я українець: тут народився, виріс на цій землі, люблю цей прапор, цей герб. Як я можу не бути козаком, коли я православний християнин?!

— **У Лондоні після перемоги у фіналі ти затанцював гопак. Завжди так відзначаєш свої перемоги? Рік тому в Баку, після переможного чемпіонату світу, також утнув щось подібне?**

— У Баку я "видав" якусь імпровізацію, а в Лондоні цілеспрямовано виконував гопак. Давно помітив, що можу легко імпровізувати в танцях. Напевне, позначилося те, що в дитинстві я займався народними танцями, а зараз додав до цієї бази володіння якимись рухами із сучасних танців, брейку. Музика іноді робить із моїм тілом таке, що якби я міг бачити це збоку, то випав би в повний осад. Ритм вмикається в моїй голові — і я думаю: "Боже, звідки все це?"

— **Кажуть, що чоловіки після народження дитини стають серйознішими. Незважаючи на появу доньки, ти так і залишився головним шоуменом збірної.**

— А чого мені сумувати? Ви, до речі, запитали б у моєї дружини, який я вдома — серйозний чи ні. У сім'ї якраз став більш відповідальним, а загалом у житті залишився таким самим веселим. Є такий слоган: "Усміхнись! Зроби життя кращим!" Так і я: коли буду радісний, то й люди навколо ставатимуть веселішими. Що в цьому поганого? А я такий, який є — таким мене створив Бог.

— **Цікаво, а як ти вчився у школі? Напевне, був хуліганом і частенько отримував "двійки"?**

— Нічого подібного. Навчався я не так щоб аж дуже добре, але й не погано. Щоправда, вчитися не дуже любив, але змушений був це нормально робити. Батько сказав мені, може, і грубо,

але життєво: коли ти тупий — ти нікому не потрібен. За "двійки" отримував від батька сповна. Ось і вчився, куди ж було подітися...

— **А як тобі зараз навчання в аспірантурі? Чи встигаєш поєднувати його зі спортом?**

— Аспірантура — не школа і навіть не інститут. В аспірантурі займаюся практично тим самим, що й у спорті. Дисертацію пишу на тему підготовки боксерів вищої кваліфікації. Фактично узагальнюю досвід збірної України загалом і свій особистий зокрема. Тож навчання в аспірантурі мені не заважає, а навпаки, допомагає у спорті, бо доводиться багато думати, аналізувати. Хоча не приховувати, останні місяці перед Олімпіадою наукою майже не займався, бо всі сили і час забирала підготовка. Але тепер надолужуватиму, а викладачі з університету фізкультури мені в цьому допоможуть. Керівництво ВНЗ і професорсько-викладацький склад до мене дуже добре ставляться, допомагають. Тож сподіваюся, що і в науці я також буду не останньою людиною. Дуже хочу до титулів чемпіона Європи, світу й Олімпіади додати ще й звання кандидата наук.

— **Ти почав займатися боксом у 15 років. Мабуть, до того були інші захоплення?**

— З дитинства, скільки себе пам'ятаю, грав у футбол. Відвідував і секцію карате. Батько постійно стежив, щоб я чимось займався, не вештався вулицями. Із часом почав грати у "Таврії" — команді, сформованій із хлопців 1987 року народження. Усе нібито йшло нормально, але навесні 2002 року під час гри один хлопчина з суперників нецензурно висловився щодо мене. Я не стримався і... завдав йому бокового удару. Причому так, що нокаутовував. Червона картка, вилучення не лише з поля, а й із команди... Тренер сказав, щоб я вбачився перед ним і всією командою за те, що накоїв, — і візьмуть мене назад. Я сказав, що ні перед ким не вибачатимуся, бо у тій ситуації правда була на моєму боці. Із тим хлопцем був згоден залагодити всі проблеми, якби він також перепросив. Але не склалося — і я пішов із футболу. Погуляв трохи, та й зайнявся боксом. Приятель якось "підбив". Каже: "Ідемо на бокс, поб'ємося!" Сходив кілька разів, побився — і "збив". Думав: ні, це не моє. Але коли минуло літо, з вересня 2002 року я повернувся в бокс...

— **Розкажи про батьків.**

— Матуся моя улюблена, яку я обожною, була найстаршою з вісьмох дітей у своїй сім'ї. Тож за всіма доглядала й була головною помічницею. Народилася у Чернігівській області, але 15-річною виїхала у Крим до тітки, де й залишилася. Батько народився в Сумській області, село Терни. Був в Афганістані, потім працював охоронцем, на будівництві. Усе вмів робити своїми руками. Зараз батьки мешкають у мами на Чернігівщині. Допоміг їм купити бу-

диноку, а сам залишився в Криму. Телефоную їм щодня.

— **Ти став олімпійським чемпіоном, отримав премію від держави, автівку від федерації... Але ж не завжди все було так добре. Був, мабуть, і період безгрошів'я. Думки про те, щоб покинути бокс, до голови не приходили?**

— Ні. Я такий, що до останнього йтиму до своєї мети. Ось зараз читаю книжки із психології. Там є приблизно така фраза: життя ставить сильного на коліна, знаючи, що він все одно підніметься. Бог дає нам випробування, а ми повинні їх подолати, роблячи світ і себе кращими.

***

— Проблеми зі здоров'ям у мого сина почалися у трирічному віці, — згадує мама боксера Надія Петрівна. — Сашко застудив легені. Власне, це була перша стадія туберкульозу. Від трьох до шести років ми мучилися — ніяк не могли його вилікувати. Один із лікарів порадив нам змінити клімат, виїхати в Центральну або Північну Україну. І ми полишили теплий Крим — переселилися на Чернігівщину, у моє рідне село Риботин.

Коли діти пішли до школи, Олександр Усик змушений був лягти у лікарню. Провчився у першому класі лише два тижні — й опинився у шпиталі, де пролежав цілий рік.

Лікарі забороняли мені займатися фізкультурою, — згадує спортсмен. — А я ігнорувал лжковий режим і бігав навіть на території лікарні у Чернігові. Неможливо було мене зупинити. Коли виписали з лікарні, також заборонили займатися спортом. А я щоденно бігав, грав у футбол, баскетбол, волейбол і навіть плавав у Десні. І вже коли мені виповнилося 11 років, хвороба від мене відцепилася. Я завжди вірив, що буду здоровий. Мене не лякали назви моїх недуг. Не боявся бронхітів, пневмоній і навіть туберкульозів! Я вижив завдяки спорту і вірі в Бога.

За словами матері чемпіона, син змалечку був побожний. "Він вивчив "Отче наш" раніше за нас, батьків, — каже пані Надія. — До хворих регулярно навідувалися священники, несли віру в Бога. Мій син перейнявся словами душпастирів. Полюбив він Господа. Не раз я бачила, як синочок припадає на колінцях до ікони і випрошує в Бога здоров'я. І Всевишній віддячив йому, подарувавши життя".

Як згадує Надія Усик, майбутній чемпіон мав велику волю до життя. У шість років він сам приймав ліки, запарював чаї, прикладав компреси. Лікарі любив мало. Він був дуже наївний, довірливий і цікавий. "До лікарні навідувалися меценати, робили дітям подарунки, адже там лежало чимало сиріт, були діти з неблагополучних сімей. Я просила Сашку не брати тих дарунків, аби вони дісталися тим, хто їх більше потребує. Сама ж

виросла в інтернаті і знаю, як дитина чекає подарунка, — згадує мама Сашка. — Приїжджаю до нього в лікарню, а Сашко каже: "Мамо, я нічого не брав. Ось усі бавляться іграшками, а я свій дарунок віддав іншим".

Після одужання Олександр Усик повернувся до Криму. До 15 років грав у футбол, захищав кольори юнацького складу клубу "Таврія" (Сімферополь). Але змінив футбол на бокс. "Я чув чимало скептичних слів, що запізно почав займатися боксом, — каже Сашко. — Та все одно мріяв про перемогу на Олімпійських іграх. Не зважав на розмови скептиків і за десять років важкої праці таки пробився на золотий п'єдестал. Звісно, з Божою допомогою".

— **Олександр Усик — яскравий взірєць того, як із "гідкого каченяти" можна стати спортсменом, здоровою людиною. І не просто атлетом, а олімпійським чемпіоном, — каже Сергій Лапін, перший тренер боксера.**

— **Сашко прийшов до нас 15-річним. Перед тим оббив пороги всіх боксерських секцій. Ніхто не хотів брати до себе худенького, тендітного хлопця. Усі тренери казали, що він не має статури і що переріс вік для боксу. Наш зал був його останньою надією. І я повірив у можливість Усика. Мене не відлякала те, що в дитинстві хлопець хворів і що фізично він слабенький. Чому? Бо побачив у ньому розум. Бокс — це насамперед розум, а не сила. Ми часто чуємо: якщо боксер, отже, дурень. Нісенітниця! Насправді у боксі працюють інтелектуальні люди, які вмють мислити, аналізувати. Саме таким я побачив 15-річного Усика. Уже на першому тренуванні помітив уміння хлопця захищатися. У нього неможливо було поцілити. 70% успіху боксера залежить від уміння оборонятися. І лише 30% — від сили ударів. Чомусь більшість наших тренерів навпаки цінують удари, а не оборону.**

Заслужений тренер України згадує, що чув чимало закидів на свою адресу, мовляв, навіщо покладає надії на слабенького "переростка". Однак Олександр Усик втер носа скептикам. "Він працював у залі по шість-вісім годин, — додає Сергій Лапін. — Крім усього, хотів стати кременішим. Ми змайстрували йому два восьмикилограмові молотки. Із невеличкими перервами він по 40 хвилин дупцював ними по "камазівській" шині. Працював, як коваль. Така важка праця й допомогла йому стати олімпійським чемпіоном".

Чи став Олександр Усик іншим після тріумфу на Олімпіаді? Чи змінила його слава та зароблені великі гроші? "Не повірю, що гроші та слава його змінять, — рішуче каже мати Олександра Надія Петрівна. — Він був чемпіоном світу і в такому статусі навідувався в рідній Риботині, збирав друзів і ганяв з ними у футбол".

Спілкувався Іван ДУПНАК
Передрук з газети "ЗІК", № 36, 2012 р.

— Звідки у Вас інтерес до давньої музики, адже це ніби забутий і малодосліджений пласт у мистецтві?

— З української старовинної інструментальної музики дуже мало матеріалу. Мене зацікавила ця тема, бо вона захована. Із дитинства вабить старовина. Ключовим у творчості було знайомство зі Святославом Крутиковим, з яким я, як лютніст, працював в ансамблі. Пізніше я очолив Ансамбль давньої музики, але захоплююся не тільки старовинною музикою, пишу й сучасну, це не заважає, а допомагає перемикається з однієї доби на іншу.

— Стил бароко становить яскраву епоху в історії літератури, архітектури, живопису. Як він позначився на музичному житті в Україні? Адже західноєвропейська традиція суттєво відрізняється від української, яка має свої національні риси...

— Зразки українського бароко — це перлини серед тих творів, які залишилися. Найдавніший твір української інструментальної музики, який занотовано, це танець “Гайдук” (1540 р.). Ми можемо говорити про самотність у ритміці (зокрема у ритмофігурах), яка притаманна українській музиці. Вокальні пісні доби бароко в українській музиці значно відрізняються від західноєвропейської традиції. А інструментальна музика має чимало загальноєвропейських рис. Доба бароко характеризується більшим розвитком світського музикування, зокрема танцювальної стихії. Інструменталісти у цей час були у великій пошані. Бо, приміром, українських музикантів доби пізнього Середньовіччя, Ренесансу зустрічаємо переважно в польських, німецьких музичних капелях, де вони грали при дворах. Так було упродовж століть. А з XVI ст. козацька та гетьманська старшина сприяла розповсюдженню мистецтва, поезії, музики, зокрема інструментальної. Нагадаємо, що гетьман Богдан Хмельницький грав на лютні, Іван Мазепа — на торбані (басовій лютні).

Псалми і канти — релігійна, моралізаторська тема, яка завжди була в пошані. А бароко — це насамперед розквіт інструментальної музики. У той час, коли на Заході панував класицизм, у нас барокові риси залишилися і в середині XVIII століття, хоча у М. Березовського цілком класичні сонати. Тому не можна казати, що ми десь на маргінесах європейської культури.

«Хто цінує волю і свободу, має мислити по-бароковому»

Виступи Ансамблю давньої музики під керівництвом заслуженого діяча мистецтв України Костянтина ЧЕЧЕНІ — це завжди якось по-особливому, шляхетно й витончено, без епатажу і надриву... Слухачі мають змогу зануритися і відчувати атмосферу різних епох європейської культури. Особливе місце тут посідає музика епохи бароко. Тож на прохання наших читачів ми вирішили поспілкуватися із паном Костянтином саме про українське бароко, настояне на народній традиції.

— Бароковість самотньо і багатогранно втілювалася у творчості Григорія Сковороди, до творів якого Ви звертаєтесь...

— Сковорода грав на скрипці, бандурі, гусях, флейті. Яскравість і контрасти української природи, ментальності, чуттєві перепади в житті, в емоціях притаманні саме музиці бароко. Цей період української нації вишуканий, різноманітний і строкатий. Українське бароко — одна з яскравих печаток, які можна викарбувати взагалі на всій історії культурного розвитку України. У Григорія Сковороди — справжні шедеври вокальної творчості, які чудово звучать. Та й самі тексти дивовижні, глибокі, філософські, сучасні. Можна знайти у нього і класичні риси, які виражаються в гармонії його творів. Програму, присвячену музиці бароко, ми завжди закінчуємо

не тільки своїм співом, а й мистецтвом перевтілення. Вона як фаховий виконавець цілком по-різному підходила до виконання любовної лірики, історичних пісень, філософських творів, релігійних псалмів. У кожній із цих вокальних мініатюр Ніна Матвієнко знаходила зерно, на якому вибудовувала новий образ. Строкатість і різнобарвність цього диска притаманна тій епосі. Туди увійшли танцювальні мелодії з вертепу, твори з рукописної збірки XVII століття, з бібліотеки Кипріяна Жоховського, Київського уніатського митрополита. Там понад 200 інструментальних творів, які звучали у середині XVII століття. Запис зробив Дмитро Добрий Вечір (гурт “Вій”), а продюсер альбому Олег

— Це дуже висока рамка і за виконанням, і за репертуарним добром. Паралельно у нас є вокально-інструментальна програма, яку ми показували на “Середньовічній осені”. Співала з нами Іллєрія, яка серйозно підійшла до

виконання старовинної музики й дуже органічно влилася в наш колектив. Ми намагасмося далі поглиблюватися у пошуках перлин українського бароко, залучаємо старосвітську бандуру, кобзу та інші інструменти, який на цьому диску використано не було. Тобто розширюємо інструментальний діапазон. Щодо вокалу ми працюємо у різних напрямках, не виключено, що буде не тільки соло, а й невеличкий камерний хор. Хотілося б показати різні барокові жанри того часу.

— Старовинні барокові інструменти давно вийшли з ужитку. Чи вдається за допомогою сучасних копій передати дух і манеру тієї епохи?

— Стовідсотково передати дух, манеру епохи — надскладно, бо оригіналів струнно-щипкових інструментів того часу майже не залишилося. Найдавніше, що збережено — це інструменти кінця XVIII століття, але грати на них неможливо. Якщо ми беремо історичну кобзу кінця XVIII століття, то зараз вона, хоч як це парадоксально, звучить менш автентично, ніж сучасна копія. Потрібен серйозний науковий підхід до вивчення інструментів, які були в ужитку в Україні. Наші майстри по можливості робили аналіз деревини та досліджували інструменти за всіма параметрами.

Скрипка. Музика вийшла на двоох носіях (CD та вінлової диск). Під час запису ми використали лютню, блок-флейту, колісну ліру, дуду, різноманітні ударні, тобто ті інструменти, які близькі до миського зрізу культурно-музичного арсеналу.

— А чи важко вокально вписатися у пишні й схильні до надмірностей простори бароко?

Зрозуміло, що записів тих часів немає. Тому тут доводиться щось переймати від народних музик чи від наших колег поляків і німців, які краще зберегли свою культуру і виконавські традиції, запозичувати деякі особливості й у них. На відміну від наших сусідів, у нас немає спеціальних музичних навчальних закладів, які б належну увагу приділяли вивченню старовинної музики. Завжди поширеною була усна традиція, як і в давнину. Але це проблема складна, бо на відміну від Німеччини, де під кожною піснею стоїть дата, коли написано, автор, у нас — “невідомий автор”, “анонім”, “народна”. А що таке “народна”? У кожній пісні є автор.

— Реконструкція культурно-мистецьких традицій — дуже поширене явище у Європі. Ви також вдаєтесь до часових метаморфоз. Хто Вам допомагає у цьому?

— Коли граєш музику того часу, то перевтілюєшся не тільки як музикант, а й як людина. А для цього необхідно добре знати і політичну, і економічну, і культурну ситуацію того часу. Одна справа, коли граєш у джинсах і футболці, а інша — коли одягаєш шляхетний стрій. Ми співпрацюємо зі студією старовинного танцю “Джойссанс”. Наталія Скорнякова справжній фахівець і вона сама шие історичні костюми. Це також важливо, особливо для зорового сприйняття, бо сучасний глядач вихований на шоу. Яскраві костюми, цікаві танці, це, звичайно, додає загального враження. Це один із додаткових моментів, щоб передати відповідну манеру і наблизитися до автентичного виконання.

— Як барокова музика вплинула на музику наступних епох? Мені здається, що це чи не найбагатніше тло для імпровізації та експериментів...

— Доба бароко дуже плідна, це взірць знахідок, контрастів, чогось неординарного. Можна казати, що бароко поза часом, — це як означення досягнень у мистецтві. Тут є знахідки у плані гармонічному, і для сучасних виконавців буде чимало цікавого. У ті часи і мелодика, і гармонія була дуже вишукана і своєрідна. Тому ця епоха працює і зараз у нових формах і проявах. Недарма у XX, XXI століттях з'являється рок-бароко, необароко. Усі, хто цінує волю і свободу, повинні мислити по-бароковому.

Спілкувалася
Уляна ВОЛКОВСЬКА

125-й день народження Одеської опери

Сергій ГОРИЦВІТ,
м. Одеса

Найпрекрасніша коштовність і візитівка Одеси — знаменитий оперний театр. Уже 125 років, як на місці знищеного пожежею міського театру урочисто відкрили новий величний театр за проектом знаменитих віденських зодчих Фердинанда Фельнера і Германа Гельмера. До реалізації їхнього задуму були залучені й одеські архітектори: Фелікс Гонсіоровський, Олександр Бернардацці та Юрій Дмитренко. Будівництво тривало три роки, і 1 жовтня 1887 року театр підняв завісу і представив глядачам величне сценічне дійство під назвою “Пролог”. У різні роки на цій сцені у

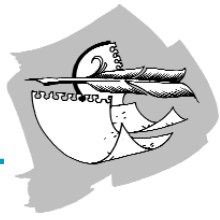
драматичних виставах блискуче виступали Елеонора Дузе, Віра Комісаржевська, грали уславлені трупи — українського театру корифеїв, МХАТу, театру “Березиль” Леся Курбаса. Не злічити найвідоміших у Росії і Європі примадонн опери і солістів балету, які виступали тут.

Гала-концертом “Присвята театру” за участю солістів хору, оперної, балетної трупи та оркестру колективів Одеського національного академічного театру опери та балету відкрив ювілейний фестиваль. У ці ж дні відбудеться відкриття музейної експозиції театру та малої сцени “Бельєтаж”, завершиться святкова програма прем'єрними показами опери Джузеппе Верді “Аїда”.

У творчих планах колективу на новий сезон кілька нових постановок. На 17 листопада вже призначено прем'єру опери Людвіга Мінкуса “Дон Кіхот”. У лютому наступного року одеські глядачі зможуть побачити оперу Юрія Мейтуса “Украдене щастя” за п'єсою Івана Франка. У травні відбудеться фестиваль, присвячений 90-річчю одеської оперної трупи, під час якого одеським глядачам уперше буде представлено опери Ігоря Стравінського “Весна священна” і “Жарптиця” в авторській постановці Георгія Ковтуна. Далі на них чекають прем'єри “Пікової дами” Петра Чайковського та сценічної кантати Карла Орфа “Carmina burana”.

Фото з архіву автора

Іван Магурек уже багато років як у Швейцарії. Одружився, сини повиростали, пішли своїми дорогами. І в нього, і в них дружини швейцарки. Хоча Іван обох дітей змалку навчив української.

У карпатському селі Перехресне про Івана давно забули: пропав у війну. Чи один так зник безвісти у тій кривавій колотнечі.

Відколи Іван утік до Швейцарії, а це вже понад шістьдесят років, про себе звістки не подавав. Не смів. І сам боявся, і вважав на рідню. Їх би всіх за нього знищила совітська влада. За таке, за його вчинок — не прощали. Іван це добре знав і сидів собі тихо в чужім краю. Гориста Швейцарія таки нагадувала йому про Карпати. Рідне гірське село не раз і снілося йому. Та хіба що в снах він там тепер бував. Дорога додому, до батьківської гради під полонинами, була йому закрита до грошової дошки.

Жінку мав добру. За файного, жвавого, високого гуцула пішла вродлива одиначка заможних міщан. Іван усе вмів робити, то своїми руками таку віллу вибудував, що люди дивувалися і поважали майстерного чужинця.

Сини росли, Іван горя не знав у своєму затишному гніздечку, працював будівельником, нічого їм у сім'ї не бракувало. Навіть бринза у Швейцарії була не гірша від гуцульської, а жінка швидко навчилася варити з кукурудзяного борошна і кулешу, і масний бануш на сметанці.

А все ж тужив за своїми горами. За флюорами і трембітами. За братом Василем... Чи живий Василь — не знав. Та хоч би якого земляка вздріти — не щастило.

Сумління Магурека не гризло. Бо не було за що.

Хоча справа, на яку його примусили, була страшна.

Совіти не годні були виловити в горах бандерівців, то взялися в інший спосіб. Раз гуцули так люблять отих лісових бунтарів, то треба так зробити, аби їх зненавиділи

Марія ВЛАД

Гість

(з нової книжки новел
“Бурштинове диво”)

і самі їх у руки “істребительним батальйоном” видавали... Івана зловили в полонині Скуповій. Закладав свою царинку, затагав смечечям дільнищу. Був дужий, як медвідь, у вісімнадцять років. Тут жив і переховувався. Спершу від німців, аби на роботі в Німеччину не загнали. Потім від совітів — не хотів іти на фронт.

Та совіти таки його ймили. Зв'язали, як звіра, зв'язали туго очі і кудись понесли конем, як бесаги із сирами. Далі везли підводою — не міг знати куди. Чув, що торохкотіло штурваною дорогою, зрештою полегки їхало колесами по рівному. Довго, десь цілий день, а може, й добу.

Коли розв'язали очі, ноги, руки — стали мовчки бити. По четверо брали межі себе, і заки стояв, гатили стусанами в плечі, по під ребра, куди попало, а на землі вже гамселили носачами. Очі затекли кров'ю, кучері злиплися в чорну криваву масу, він приглух, очманів з болю... Нічого не питали в нього, ні в чому не звинувачували — просто били. Відливали студеною водою, давали трохи оговтатися і далі катували. Підвішували за ноги, викручували руки. Іван уже не подавав голосу, тільки приглушено стогнав, лежачи на гнилій соломі у підвалі.

Нарешті потягли кудись сходами. Бамкав головою, як гарбузом, по кам'яних сходах. Тягли за ноги вверх. Кинули мало живого на залізне ліжко без підстилки. Поставили відро води і пішли. Так лежав Іван, то завмираючи, то приходячи трохи до пам'яті, але ні дотягнутися до води, ні встати не міг.

Через якийсь час його вмили, перебрали в чужий одяг, кептар був затисний у плечах, а штани, волосяні гуцульські гачі, закороткі.

— Будеш робити, що скажемо. Інакше мати свою прокляньош, што на свет роділа, — понял?

І стали лікувати. Здоровенний легінь зробився легенький, як би був з вовни. Але сила поволи вер-

талася до молоді плоті. Вже коли міг ходити, забрали в якусь казарму, до десятих таких, видно, як він... Ні, їх було дев'ятеро, Іван десятий. Кілька місяців вдень і вночі їх вчили жорстокості і спритності. Їм давали душити, стріляти — але не людей, а манекнів. Іван радо би задушив когось із катів, та охорона добре пильнувала...

Зрештою дали йому завдання. Будеш бандерівцем. Все роби, що скажуть, пильно виконуй кожен дрібничок. Тільки вночі маєш відлучатися за їхнім завданням, а

виконувати й наше: палити хати сиріт, найбідніших багатодітних сімей. Двері спершу добре зав'язати дротом, віконниці позакривати знадвору... Гвалтувати жінок, дівчат, вирізувати їм груди, язиками...

Іван опинився під полонинами. Блудькав-блудькав лісами та надібав “своїх”. Декотрі його знали. Почав виконувати простенькі доручення. Розумів, що за ним слідкують. І він прикинувся слабим. Його лишили в бункері. Іван тільки й чекав, щоби всі розійшлися. Ввечері вискочив з того бункера та, як стріляний заєць, погнав через полонини на Мадярщину...

Так невдовзі опинився у Швейцарії. Йому це вдалося.

— Але як ви вгадали, що і я українець? Ви сказали “прошу”...

— Випадково вирвалося... Рідне слово. Не думав, що ви почувете, так гостро зреагуєте. Дивна зустріч отут, у Швейцарії, із земляком.

— Видко, сама доля вас послала, — чимраз більше тішився старий. — Чого ми стоїмо? Я би міг вас до себе в гості запросити? Чи маєте час?

— Часу в мене навалом, аж цілий місяць. Захотілося Швейцарію побачити, от узяв відпустку і...

— А, то ви вільний цілком. То я би вас радо повозив, усе показав. Чи ви тут у родині? Когось маєте?

— Та ні, йду шукати місця у готелі, я отепер прилетів з Петербурга.

— Ні, ні. Жодних готелів, я вас не пушу. Раз доля післала мене на старості земляка... У мене є де жити, широко, хоть гуляй... Прошу до авта... От яке мені сьогодні щастя трафілося, яка зустріч!..

Іван радів гостеві, як рідному синові.

Миловидий молодик заскочив на задне сидіння Іванового автомобіля, плащик і дипломат поклав поруч. Розщебеталися, що один, що другий, цікаві знати: молодий — про Швейцарію, а старий — про Україну. Олександр недавно звідти, гостював трохи у батьків. Він часто там буває і Київ відвідує. Сам географ, науковець, працює в дослідному інституті. У Петербурзі навчався, там і залишився за скеруванням.

Іван не знав, куди гостя дорогого діти! За образи би його на радощах затикав. Приймає, пригощає — годув, напуває. Відвів дві великі кімнати. Завтра повезе показувати Швейцарію.

Та “завтра” не буде. Завтра Івана не довезуть до шпиталю.

Дорогий гість щось підсиплю старому в сід.

Отруїть діда. А сам зникне.

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2013

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617, сторінка 71 в “Каталозі”

на 1 місяць

9 грн 37 коп.

на півроку

53 грн 37 коп.

на 3 місяці

27 грн 51 коп.

на рік

105 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіти”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступники головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47,
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ прогвітянської роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57
Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК,
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Кореспондент
Уляна ВОЛІКОВСЬКА

Черговий редактор
Микола ЦИМБАЛЮК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у жовтні — 23 500

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

